

5.

POLIITTISET, HALLINNOLLISET JA TIEDOLLISET SULKEUMAT HIRVIVAHINKOJEN KORVAAMISPROSESSISSA

Jere Nieminen

Tämä luku kertoo yksityismetsiin kohdistuvien hirvivaahinkojen vakiintuneista ja rutinoituneista korvauskäytännöistä. Tarkastelen hirvivaahinkoja jäljittäen sitä tapaa, millä yksittäiset vaurioituneet taimet kulkeutuvat alueellisten metsäkeskuksien tietokantoihin, maa- ja metsätalousministeriön korvausjärjestelmiin ja lopulta metsänomistajien pankkitileille. Hirvivaahinkojen korvaaminen ei ole pelkästään hallinnollinen toimenpide, vaan se on osa metsien käyttöön liittyvää politiikkaa ja markkinatalouden pyrkimyksiä. Hirvivaahinkojen korvausprosessissa arvioidaan tuhoutuneen metsikön taloudellinen arvo, muodostetaan korvaussumma ja hyvitetään se metsänomistajalle. Hallintokäytännöissä hirven monin eri tavoin vaurioittamat taimet arvotetaan täsmälliseksi korvaussummaksi. Tarkastelen tässä luvussa sitä, miten korvaussumma muodostuu ja vaahinkojen korvaamisen logiikka toteutuu hallintokäytännössä.

Hirvivaahinkojen korvaaminen kytkeytyy vakiintuneeseen hallintoprosessiin monin tavoin. Rutinoituneissa korvauskäytännöissä asiantuntijat tekevät päätöksiä hirvivaahinkojen korvaamisesta. Korvaussumman määrittely on näkyvästi läsnä käytännöissä. Korvaussumma

muovautuu asiantuntijoiden valinnoissa ja tulkinnoissa, eri tahojen muodostamissa säännöissä, standardoiduissa laskenta-, luokittelu- ja arviointimenetelmissä sekä erilaisissa aputaulukoissa. Hirvivaahinkojen korvaamisen logiikka toteutuu korvausprosessissa eri tavoin eri vaiheissa. Korvaamisen logiikkaa hallinnan prosessissa ei sanele pelkästään hallinnon, puumarkkinoiden ja metsätalouden sektorit vaan korvaussumman muodostumiseen vaikuttavat myös muut tahot kuten oikeusjärjestelmä, tilastotiede, metsätalouden asiantuntijuus, toimijoiden henkilökohtaiset valinnat, luonto ja valtakunnallinen hirvipolitiikka.

En käytä logiikan käsitettä tarkastelussani filosofisen tai matemaattisen logiikan rationaaliin päättelysääntöihin liittyen, joiden perusteella johtopäätökset dedusoidaan alkupremisseistä. Tarkastelen logiikan käsitteen avulla sitä rationaalisuutta ja järjellisyttä, joka korvaussumman koostamiseen liittyy hirvivaahinkojen arviointikäytännöissä. Logiikka viittaa tekstissäni sellaiseen toimintaan, joka on tarkoituksenmukaista tietyssä paikassa tai tilanteessa (Mol 2008, 8). Hollantilaista antropologia Annemarie Molia (2008, 8) mukailten analysoin, millä logiikalla erilaiset sosiaaliset ja materiaaliset elementit järjestäytyvät hirvivaahinkojen arviointikäytännössä.

Sulkeumat

Käytän analyysini tulkintaan sulkeuman käsitettä (*closure*) (Dyke 1988; Hajer 2003; Åkerman 2006; Haila 2008; Valve 2011; Haila tässä julkaisussa; Häikiö & Leino tässä julkaisussa). Sulkeuman käsitteen avulla tunnistan ja tulkitsen niitä elementtejä, jotka ohjaavat, rajaavat ja kiinnittävät vahinkojen korvaamisen logiikkaa hirvivaahinkojen korvausprosessissa. Analyysini kohdentuu korvausprosessissa tapahtuviin poliittisiin, hallinnollisiin ja tiedollisiin sulkeumiin, joissa korvaussumman koostamiseen liittyviä valintoja tehdään. Sulkeumassa monimutkaisen tilanteen toiminta-avaruus kaventuu tasakoosteiseksi ongelmanasetteluksi, jaetuksi tiedoksi ja yhteisiksi tavoitteiksi (Åkerman

2006, 50). Käytännöissä toteutuville sulkeumille on luonteenomaista monimutkaisen tilanteen yksinkertaistuminen (Åkerman 2006, 65).

Sulkeumat ovat tiedonhankintaa ohjaavia ja siinä tuotettuja kiinnityksiä ja rajauksia (Valve 2011, 94). Sulkeuma voi esimerkiksi suoraan määritellä, miten tiedonhankinnassa tulee toimia ja mihin toimintoihin huomion tulee tarkentua. Esimerkiksi laskelmat ja luokitukset ovat erinomainen väline tiedollisten sulkeumien tuottamiseen ja erilaisten mahdollisten valintojen ja vaihtoehtojen stabiloimiseen (Åkerman 2006, 50). Hirvivahinkojen korvausprosessissa tiedon tuottamista ja vahinkojen arviointia määrittelevät esimerkiksi metsikkökuviot, otantamenetelmä, koealat ja vaurioluokitus. Sen lisäksi että ne määrittelevät, millaista tietoa hirvivahingoista arviointiprosessissa huomioidaan, niiden taakse kätkeytyy normatiivisia valintoja siitä, miten vahingot koetaan ja mikä on korvaussumman muodostamisen kannalta merkittävää. Sulkeumat voivat toisin sanoen olla sekä eksplisiittisiä ja avoimia sääntöjä että kirjoittamattomia ja piilossa olevia subjektiivisia valintoja.

Sulkeuma voi olla myös seurausta heuristisista oletuksista siitä, miten käsiteltävään ilmiöön liittyvässä prosessissa mukana olevat toimijat ymmärtävät toiminnalliset ulottuvuudet ja yhteydet (Valve 2011, 94). Selkeän lopputuloksen tavoitteena on sulkea pois vaihtoehtoisia todellisuuksia ja vakiinnuttaa erilaiset vaihtoehtoiset tapahtumakulut tuottamalla tiedollinen sulkeuma: yksi ongelmanasettelu, jaetut tiedon kriteerit ja yhteiset tavoitteet. Tämän tapainen toiminnan tilan vakioiminen stabiloi samalla toimijoiden välisiä valtasuhteita (Åkerman 2006, 50).

Hirvivahinkojen korvaaminen on esimerkki vakiintuneesta hallintokäytännöstä, joka stabiloi hirvipolitiikan valtakunnallista ja paikallista toimeenpanoa. Käytännön poliittinen sulkeuma mahdollistaa vahinkojen rutinoituneen arvioinnin erilaisissa metsissä. Sulkeumille on tyypillistä, että ne luonnollistuvat rutinoituneiksi toimintatavoiksi (Åkerman 2006, 68). Hirvivahinkoja on korvattu Suomessa yksityisille metsänomistajille muutaman vuosikymmenen ajan. Hirvivahingot ovat viime vuosikymmenien aikana useasti ylittäneet yhteiskunnallisen

sietokyvyn, jolloin on keskusteltu erilaisista toimenpiteistä vahinkojen lieventämiseksi (Nygrén 2009). Lainsäädännön ohjaama korvausmenettely yksityismetsänomistajien taloudellisille menetyksille on ollut eräs keino lieventää hirvivahinkoihin liittynyttä politisoitunutta tilannetta. Nykyisellään hirven aiheuttamista merkittävistä taloudellisista haitoista huolimatta suurta hirvikantaa siedetään hyvin. Esimerkiksi julkisessa keskustelussa ei ole viime aikoina vaadittu hirvikannan merkittävää rajoittamista. Hirvivahinkojen korvaaminen yksityismetsänomistajille on eräs niistä tavoista ja poliittisista sulkeumista, jolla yhteiskunta on sopeutunut suureen hirvikantaan. Hirvivahinkojen korvauskäytännöt ovat vuosien saatossa muuttuneet jonkin verran, esimerkiksi omavastuu poistui uuden riistavahinkolain myötä vuonna 2010.

Hirvivahinkojen korvauskäytäntöä voi kokonaisuudessaan tarkastella poliittisena sulkeumana, jossa kiistanalaiset asiat ovat siirtyneet politiikan kentältä toimenpidepolitiikaksi ja siihen liittyvään lainsäädäntöön hallinnon toteutettavaksi. Hirvivahinkojen korvausprosessin tarkempi tutkiminen tulkitsevan politiikka-analyysin keinoin on poliittisen toimeenpanon tarkastelua: miten laki toteutuu käytännössä? Näin tarkastelu kohdistuu sulkeumaan myös rajatummassa mittakaavassa, hirvivahinkojen korvauskäytäntöjen poliittisen sulkeuman sisällä. Hirvivahingoista maksettu korvaussumma on hallinnollinen ja taloudellinen sulkeuma, joka koostetaan tietyn logiikan mukaan. Sulkeuman käsitteen avulla avaan tätä logiikkaa. Sulkeuman käsitettä olisi mahdollista käyttää korvausprosessin tutkimiseen vieläkin yksityiskohtaisemmalla tavalla. Tällöin voitaisiin tarkastella, miten korvaussumman muodostamiseen liittyvät asiat kuten ohjeet, aputaulukot ja mittaustekniikat on koostettu ja mitä niiden taakse kätkeytyy. Sulkeuman käsitteellä on runsaasti erilaisia ankuroitumismahdollisuuksia ja siksi sen käyttöä analyysissä on rajattava tiukasti.

Metsätalouden hirtvivahingot

Hirvet tuottavat metsätaloudelle haittaa syömällä kasvatettavien puiden taimia. Hirvi syö pääosin mäntyä ja koivuja. Hirtvivahinkojen korvaamiseen liittyvää lainsäädäntöä on uudistettu useaan otteeseen muutamana viime vuosikymmenen ajan. Viimeisin uudistus oli riistavahinkolaki (105/2009). Metsätalouden hirtvivahingot ovat Suomessa taloudellisesti merkittävä kokonaisuus. Vuonna 2010 yksityismetsänomistajille korvatut metsävahingot olivat noin 3 miljoonaa euroa ja vuonna 2009 noin 5,6 miljoonaa euroa (Maa- ja metsätalousministeriön tiedote 2011). Korvatut vahingot ovat vain osa hirven aiheuttamia metsävahinkoja. Riistavahinkolaki sulkee korvauskäytännön ulkopuolelle vahingot valtion, kuntien, yritysten ja säätiöiden omistamilla mailla. Luonnollisesti korvausta ei myöskään saa niistä yksityismetsien hirttivahingoista, joista maanomistaja ei ole tehnyt vahinkoilmoitusta ja korvaushakemusta.

Hirttivahinkojen korvausprosessi on säädetty riistavahinkolaissa ja vahinkojen korvaamisessa noudatetaan valtioneuvoston asetusta hirtvieläinvahinkojen korvaamisesta (367/2010). Prosessia valvoo valtakunnallisella tasolla maa- ja metsätalousministeriö sekä alueelliset metsäkeskukset (nykyään Suomen metsäkeskuksen aluetoimistot). Metsäkeskusten metsätaloustarkastajat suorittavat vahinkojen arvioinnin maastossa. Maa- ja metsätalousministeriö on laatinut metsätalouden hirttivahinkojen korvaamisen säännöt (Maa- ja metsätalousministeriön määräyskokoelma N:o 29/01), jota metsätaloustarkastajat noudattavat vahinkojen arvioinnissa.

Hirttivahinkojen arviointikäytäntö

Olin havainnoimassa hirttivahinkojen arviointia yhdeksällä vahinkokohteella ja haastattelin arviointitilanteisiin osallistuneita henkilöitä. Haastattelin myös erikseen kuutta korvausprosessiin liittyvää henkilöä. Keräsin aineiston vuosien 2007–2009 aikana.

Hirvivahinkojen korvausprosessi käynnistyi, kun maanomistaja teki metsäkeskuksen virallisella lomakkeella ilmoituksen hirvivahingoista. Jonkin ajan päästä ilmoituksen saapumisesta metsätaloustarkastaja arvioi vahingot maastokäynnillä. Hirven vaurioittama taimikko oli hallinnollisesti monimutkainen korvaamisen kohde. Korvausprosessissa oli erilaisia vaiheita, joiden avulla arvio kohteesta ja taimivahingoista saatiin hallinnolle sopivaan muotoon ja korvaussumma muodostettua. Vahinkoja arvioitaessa ja korvaussummaa muodostaessa hirven vaurioittamat taimet valikoituvat monta kertaa, useista eri näkökulmista ja erilaisten tulkinnallisten kehystysten ohjaamana, ennen lopullisen korvaussumman laskemista.

Arvioidessaan hirvivahinkoja metsätaloustarkastaja rajasi ensimmäisenä vahinkokohteet tilakohtaisten metsäsuunnitelmien mukaisiin metsikkökuvioihin. Metsikkökuviot ohjasivat tiedon tuottamista ja vahinkojen arvioimista kentällä. Metsikkökuviot olivat yleensä 0,5–3 hehtaarin suuruisia yhtenäisiä metsänkäsittelyn yksikköjä. Puusto oli niillä jokseenkin samankaltaista yhtenäisten kasvupaikkatekijöiden ja metsänkäsittelyn tuloksena. Metsikkökuviot ovat metsätalouden hallintaväline ja puuntuottamisen organisoimisen tapa (Jokinen 2004, 29). Hirvivahinkojen rajaaminen tiettyyn metsikkökuvioon kiinnitti hirvivahingoista maksettavan korvaussumman koostamisen olemassa olevaan metsätalouden koordinaatistoon. Käytännössä hirvet eivät juuri koskaan syöneet taimia metsikkökuvioilta tasaisesti vaan hirven syönnökset sijaitsivat metsikkökuvioilla epätasaisesti. Hirvivahinkojen rajaaminen metsikkökuvioiden mukaan jätti useimmissa tapauksissa prosessissa arvioitujen kuvioiden sisään alueita, joilla ei ollut hirvivahinkoja. Tämän seurauksena esimerkiksi metsäkeskusten hirvivahinkotilastoissa ilmoitettu pinta-ala ei vastaa vahinkojen reaalista pinta-alaa, vaan niiden yhteenlaskettujen metsikkökuvioiden pinta-alaa, joilla vahinkoja oli ilmennyt.

Jokaisella havainnoimallani vahinkokohteella oli paljon hirven vahingoittamia taimia. Jokaisen yksittäisen taimen arvioiminen olisi ollut työlästä. Tämän vuoksi metsätaloustarkastaja käytti vahinkojen arvioinnissa tilastotieteellistä otantamenetelmää, joka suuntasi va-

hinkosumman muodostamiseen liittyvän tiedon tuottamista. Näin vahinkojen arviointi oli mahdollista tehdä laajahkoilla, 0,5–5 hehtaarin kohteilla kohtuullisessa ajassa, muutamassa tunnissa. Otantamenetelmän avulla metsäkuvio arvioitiin koelaitteilla. Systemaattisesti valituille koelaitteille osuvat taimet edustivat kaikkia metsikkökuvion taimia. Koelaitteiden pinta-ala oli kohteissa keskimäärin noin kaksi prosenttia kohteiden pinta-aloista. Arvioinnissa käytetty otantamenetelmän otoskoko ei ollut tilastotieteellisen yleistettävyyden mukaan kuitenkaan luotettava, vaan otantamenetelmä toteutettiin kevyemmin. Käytännössä riitti, että käsitys metsikkökuvion hirvivahingoista oli suuntaa-antava. Hirvivahinkojen arvioinnin ja koelaitteiden määrän ei tarvinnut noudattaa tilastotieteellistä tarkkuutta. Myös hallinnollisten kulujen pitäminen kohtuullisina vaikutti otoksen kokoon. Tilastotieteellisen yleistettävyyden kriteerien mukaisen luotettavan otoskoon tekemiseen kului hallintoprosessissa liikaa aikaa. Korvausprosessin käytännöllisyys asetti arvioinnissa tuotetulle tiedolle rajoja ja ohjasi korvaussumman laskemista.

Kun metsätaloustarkastaja arvioi hirven vaurioittamia taimia otokseen osuvilta koelaitteilta, hän tarkasteli vaurioita metsätalouden ja puunkasvatuksen näkökulmasta. Tästä syystä tarkastaja arvioi vahinkokohteilta vain metsätalouden kannalta kasvatuskelpoiset taimet, vaikka hirven vaurioittamia taimia olisi ollut huomattavasti enemmän. Esimerkiksi kahden taimen sijaitessa alle puolen metrin etäisyydellä toisistaan, hän huomioi vain toisen taimista. Toinen taimi olisi luultavasti poistettu jonkin ajan kuluttua taimikonraivauksessa. Puolen metrin etäisyys arvioitavien taimien välissä juontuu metsälain ohjeesta, jonka mukaan kasvatuskelpoisten taimien etäisyys toisistaan pitää olla vähintään puoli metriä (Esim. Maa- ja metsätalousministeriön päätös metsälain soveltamisesta N:o 224/1997). Varsinainen taimikonraivaus tehdään taimikoilla yleensä vasta vuosien päästä, eikä hirvivahinkojen arviointihetkellä tehdyillä valinnoilla ole vaikutusta raivaushetkeen. Kun metsätaloustarkastaja simuloi tulevaisuuden taimikonraivaustilannetta, metsätalouden näkökulma ohjasi hänen tekemiään valintoja korvaussumman laskemiseksi.

Havainnoimillani vahinkokohteilla hirvet olivat riipineet, katkoneet ja taittaneet taimien oksia ja katkaisseet runkoja. Joistain taimista oli myös kaluttu kuorta ja puun vaalea nila oli paljastunut. Useimmissa taimissa oli useita erilaisia hirven syöntijälkiä. Arvioinnissa tarkastaja luokitteli hirvien vahingoittamat taimet neljään eri vaurioluokkaan ja vahingoittumattomiin taimiin. Vaurioluokituksessa erilaiset hirven aiheuttamien taimivaurioiden yksityiskohdat hävisivät: kuorivahingot, neulaskadot, oksavauriot ja katkaistut päärangat pelkistettiin numeroituihin vaurioluokkiin. Luokittelun jälkeen moninaisia vaurioita kuvastivat luokkien numerot. Mitä enemmän taimet olivat tuhoutuneet, sitä suuremman numeroarvon taimi vaurioluokituksessa sai.

Vaurioluokituksen kautta metsätalouden näkökulma ohjasi muodostettavaa korvaussummaa. Luokkien määritelmät perustuivat siihen, että metsätalouden kasvutappiot riippuivat vahinkojen laadusta. Vaurioluokituksen taustalla oli käsitys siitä, että erilaiset hirven aiheuttamat vauriot vaikuttivat taimen kasvuun eri tavoin. Vaurioluokitus oli standardi ja hallinnon väline, joka oli laadittu ohjeistamaan ja jäsentämään maastotyötä hirvivahinkojen arviointiprosessissa. Metsätalouden logiikka oli mukana vaurioluokituksessa, kun tarkastaja luokitteli taimet niiden puunkasvatuksellisen potentiaalin heikentymisen perusteella eri vaurioluokkiin. Vaurioluokitus oli määritelty ja kuvailtu valtioneuvoston asetuksessa riistavahingoista (367/2010) ensimmäisen pykälän liitteessä. Asetus oli laadittu maa- ja metsätalousministeriössä. Se, miten mikäkin vaurio heikensi taimen kasvua ja tuotto-odotusta, oli luokittelun laatijoiden näkemys. Haastatteleman metsätaloustarkastajan mukaan vaurioluokitus oli tehty siitä lähtökohdasta, kasvoiko vaurioituneesta taimesta tulevaisuudessa tukkipuuta, vaikka monesta vaurioituneesta taimesta voisi tulla aikanaan myös hyvää kuitupuuta. Kuitupuulle hirvivahingot eivät olleet taloudellisesti yhtä merkittäviä kuin vaativammat laatukriteerit omaavalle tukkipuulle. Kaikkien taimien arvioiminen tulevana tukkipuuna teki vahingoista jonkin verran vakavampia kuin ne todellisuudessa olivat, mikä korotti korvaussummaa. Vaurioluokitus oli kuvaava esimerkki siitä, miten riistavahinkolaki ja siinä kuvattu hirvivahinkojen korvaus-

käytäntö olivat saavuttaneet näennäisesti poliittisen sulkeuman jättäen kuitenkin mahdollisuuden poliittisille valinnoille lain toteuttamisen yksityiskohtaisemmissa vaiheissa.

Sen lisäksi, että metsätaloustarkastaja valitsi ja arvioi hirvien vaurioittamat taimet, piti hänen korvaussumman muodostamiseksi määrittellä myös taimikon taloudellinen arvo ilman hirvivahinkoja. Korvaussumma muodostettiin taimikon arvioidun nykytilan ja laskennallisen, vahingoittumattoman tilan erotuksena. Taimikon laskennallisen arvon muodostamiseksi metsätaloustarkastaja arvioi vahinkokohteella vaurioituneiden taimien lisäksi taimikosta myös muita seikkoja, kuten taimien keskipituuden, taimikon tiheyden, vahinkokohteen metsätyyppin ja kasvatettavan puulajin. Ne olivat tärkeitä taimikon taloudellisen arvon näkökulmasta. Vahinkojen taloudellinen menetys arvioitiin vertaamalla hirvituhoja taimikon laskennalliseen arvoon. Periaate perustui differenssiopiksi kutsuttuun korvausoikeudelliseen tekniikkaan, jossa toteutunutta tapahtumakulkua verrattiin hypoteettiseen tapahtumakulkuun, jossa vahinkoja ei olisi tapahtunut. Näiden erotus muodosti vahingonkäräjälle aiheutuneen menetyksen (Hemmo 2005, 144–147).

Arviointihetkellä nuorille, puuntuotannollisesti keskenkasvuksille taimille ei ole olemassa puumarkkinoita. Taimikon arvo muodostuu osana metsäkiinteistöä. Taimien puuntuotannollinen arvo syntyy vasta tulevaisuudessa metsän kasvun myötä kun metsiköstä kaadetaan puuta harvennus- ja päätehakkuuvaiheissa. Hirvivahinkojen korvausprosessissa taimikon arvo oli tästä syystä määritelty erillisessä aputaulukossa, jossa oli otettu huomioon taimikon potentiaalinen metsänkasvatuksellinen arvo. Aputaulukoissa taimikoiden hehtaarikohtaiset arvot oli ilmoitettu erikseen puulajeittain, metsätyypeittäin ja taimikon pituuden mukaan. Aputaulukot oli määritelty valtioneuvoston asetuksessa riistavahingoista (367/2010) toisen pykälän liitteessä neljä. Aputaulukoihin määritellyt taimikoiden arvot oli muodostettu keskimääräisten kantohintojen keskiarvoista vuosilta 1989–1998. Arvot oli muutettu reaalisiksi vuoden 1998 tasolle tukkuhintaindeksillä. Joidenkin aputaulukoiden puulajien arvot erosivat nykyisin

maksettaviin kantohintoihin verrattuna, vaikka puutavaralajien arvot saattoivat olla aputaulukoissa lähes yhtä suuria nykyisten puunhintojen kanssa. Aputaulukoihin kiinnitettynä hirvivahinkojen korvaussumman koostamista ohjasi noin kymmenen vuoden takaa juontuva näkemys puumarkkinoiden hintatasosta.

Maastokatselmuksen jälkeen metsätaloustarkastaja syötti arviointitiedot Metsätalouden kehittämiskeskus Tapion tätä varten suunnittelemaan HiVaLa-hirvivahinkojen laskentaohjelmaan. HiVaLa-ohjelma laski erilaiset vaurioluokitukset yhteen vaurioluokille määriteltyjen vahinkoprosenttien perusteella. Näin maastossa luokitellut taimet ja vauriot yhteismitallistuivat. Maastossa arvioidut, sadat tai tuhannet useilla eri tavoilla vahingoittuneet taimet sulkeutuivat yhteen lukuun, kokonaisvahinkoprosenttiin. HiVaLa-ohjelma muodosti maanomistajalle suoritettavan korvaussumman vertaamalla aputaulukon kokonaisvahinkoprosenttia erilaisten taimikoiden rahallisiin arvoihin. Ohjelma virtaviivaisti korvaussumman koostamista ja ohjelman sarakkeisiin oli mahdollista syöttää vain vahinkojen arviointiin liittyvissä ohjeissa mainittuja yksiselitteisiä muuttujia. Metsätaloustarkastajan syöttäessä kentältä keräämänsä tiedot ohjelmaan oli hänen pakko tehdä valintoja epäselvien ja monitulkintaisten muuttujien suhteen, jotka hän oli merkinnyt paperisten maastolomakkeiden reunahuomautuksiksi.

Kun ilmoitettujen hirvivahinkokohteiden korvaussummat oli muodostettu, lähetettiin korvaushakemukset alueellisista metsäkeskuksista edelleen Maa- ja metsätalousministeriöön, joka maksoi kaikki korvaussummat könttäsuumina alueellisille metsäkeskuksille. Metsäkeskukset maksoivat korvaukset edelleen maanomistajille. Maanomistajat saivat korvaukset pankkitileilleen yleensä arviointivuotta seuraavan vuoden keväällä.

Kun tiedot oli muutettu sähköiseen muotoon, ne siirrettiin metsäkeskuksen viranomaispäällikön koottavaksi ja tilastoitavaksi. Tietokoneohjelmien avulla viranomaispäällikkö yhdisteli tietoja yksittäisiltä vahinkokohteilta erilaisiksi alueelliseksi kokonaisuuksiksi kuten tilastoiksi, kustannuksiksi ja vahinkobudjeteiksi. Lisäksi metsäkeskuksen aluetoimistot laativat alueidensa hirvivahingoista tilastol-

lisen yhteenvedon, jonka pohjalta he tekivät pääsääntöisesti julkisen tiedotteen. Tietoja käytettiin myös apuna alueellisessa hirvipolitiikassa ja hirvikannan säätelyn suunnittelussa. Tietojen avulla oli mahdollista esimerkiksi tarkastella, mille alueille hirvivahingot keskittyvät ja kannattiko hirvien kaatolupien määrää mahdollisesti kasvattaa näillä alueilla. Korvaussumma muodosti näin ollen hallinnon instrumentin, jota käytettiin muuhunkin kuin vain vahinkojen korvaamiseen.

Hirvivahinkojen korvauskäytäntö on ensisijaisesti poliittinen sulkeuma, mutta samalla se on myös tiedollinen sulkeuma. Se on vahinkojen korvaamisen lisäksi tärkein hirvivahinkoihin liittyvä tiedon tuottamisen menetelmä. Tällainen poliittisen ja tiedollisen sulkeuman samanaikaisuus vahvistaa ilmiön tulkintaa epäpoliittisena hallintokäytäntönä (vrt. Häikiö & Leino tässä julkaisussa).

Hallintokäytännön tulkinnallisuus

Hirvivahinkojen korvaussumman koostaminen oli monenlaisten elementtien, kuten hallintokäytäntöjen ja -tekniikoiden, metsätalouden toimijakentän sekä vahinkokohteen ominaisuuksien vuorovaikutuksen tuotosta. Asiantuntija ohjasi korvaussumman koostamista, koska yleiset hallinnon kehystykset ja paikallisten kohteiden konkreettiset ominaisuudet täytyi sovittaa yhteen. Hallinnon työkalut kuten ohjeet, standardit ja luokitukset eivät olleet yhtä yksityiskohtaisia kuin todellisuudessa ilmenevät hirvivahingot ovat, vaan asiantuntija sovelsi ja tulkitsi erilaisia kehystyksiä prosessin eri tilanteissa. Asiantuntijan valinnat korvausprosessin eri vaiheissa ohjasivat korvaussumman muodostamista.

Prosessin tulkinnallisiin vaiheisiin liittyi erilaisia asiantuntijana toimineen metsätaloustarkastajan tekemiä subjektiivisia ja normatiivisia valintoja. Valintojen tekeminen vaati havaintoja, tietoa, päätöksiä, asioiden määrittelyä, rajauksia ja vastauksia. Näissä tilanteissa asiantuntijana toiminut metsätaloustarkastaja pyrki olemaan tasapuolinen sekä valtiota että metsänomistajaa kohtaan. Metsätalousinsinööri oli

asiantuntijana ja hallinnon toteuttajana myös moraalinen subjekti, joka toteutti korvausprosessissa omia periaatteitaan kuten ”kohtuullisuutta maanomistajaa kohtaan”. Hän toteutti myös ”hallinnon järkevyyttä”, joka ilmeni vahinkojen arviointitilanteessa silloin tällöin, ja sai arvioijan toimimaan eri tavalla kuin arviointikäytäntöä ohjaavaan säännöstöön oli kirjoitettu. Havainnoimani tarkastaja rikkoi esimerkiksi kolmen vuoden korvaussääntöä, jonka mukaan maanomistajalle ei tulisi korvata kolmea vuotta vanhempia vahinkoja eikä niitä näin ollen tullut myöskään arvioida. Haastattelemani tarkastajan mukaan se ei ollut kohtuullista maanomistajaa kohtaan eikä hallinnollisesti järkevää, koska samoilla vahinkokohteilla pitäisi silloin käydä tarpeettoman usein.

Maastotarkastuksien ohessa haastattelemini metsänomistajien suhtautuminen korvauksiin vaihteli. Kaikki metsänomistajat olivat pääosin tyytyväisiä korvausprosessiin ja -summaan, mutta se ei yleensä ollut heidän mielestään täysin riittävä. Useat maanomistajat mainitsivat, että vaikka taimikon menetetty arvo korvattiinkin, meni tehty metsänhoitotyö hukkaan hirvivahinkojen takia. Rahallinen korvaussumma ei korvannut heidän mukaansa riittävästi ennen vahinkoja tehtyjä metsänhoitotöitä kuten taimikonraivausta. Ajatus perustui siihen, että puumarkkinoilla maksettiin vain puun hinnan mukaan eikä metsänomistajilta tiedusteltu, paljonko he olivat tehneet työtä metsäpalstoillaan. Markkinoilla hinta on tavallisesti vain tuotteella ja tuotteen valmistamiseen käytetty työ on sisällytetty tuotteeseen ja sen hintaan. Näin ollen taustalla oleva metsänhoitotyö kiinnittyy puun hintaan ja siihen hintanäkemykseen, joka korvaussumman muodostamiseen liittyvissä aputaulukoissa on mainittu. Jos metsänomistaja oli tehnyt palstallaan tätä enemmän töitä, jäi se korvaussumman koostamisen ulkopuolelle.

Havainnoidessani hirvivahinkojen arviointia maastossa, huomasin, että kaikissa taimikoissa oli hirven aiheuttamia taimivaurioita myös sellaisien puulajien taimissa, joihin tarkastaja ei kiinnittänyt huomioita ja joita ei arvioitu. Näitä olivat muun muassa pihlaja ja kataja sekä useimmissa tapauksissa myös haapa. Näitä taimia ei huomioitu arvi-

oinnissa, koska tarkastajan mukaan hirvivahinkojen korvausprosessissa arvioitiin vain metsätaloudellisesti merkittävät puulajit.

Puulajien valikoituminen korvaussummaan oli hyvä esimerkki puumarkkinoiden vahvasta normatiivisesta asetelmasta hirvivahinkojen arvioinnissa. Korvattavat hirvivahingot valikoituvat metsätalouden näkökulmasta. Esimerkiksi jos metsänomistajalla oli alueellaan yksityinen luonnonsuojelualue, siihen liittyviä hirven aiheuttamia vahinkoja ei korvattu, vaikka hirvituhoilla olisikin ollut haitallinen vaikutus metsään ja sen käyttötarkoitukseen. Hirvi kaventaa etenkin haapojen ja muiden lehtipuiden ylläpitämää luonnon monimuotoisuutta syömällä niiden taimia (Viiri 2007). Haapa on monimuotoisuuden avainlaji, koska siitä on riippuvaisia useat kymmenet uhanalaiset eliölajit. Myöskään julkisyhteisöjen kuten metsäyhtiöiden, kuntien, säätiöiden ja seurakuntien metsille aiheutuneita hirvivahinkoja ei korvata ja ne ovat jääneet riistavahinkolaiksi muodostuneen poliittisen sulkeuman ulkopuolelle.

Tulkinnallinen politiikka-analyysi rutinoitunutta hallintokäytäntöä tarkasteltaessa

Hirvivahinkojen korvausprosessissa hirven puuntaimille aiheuttama fyysinen reaalivahinko, seurausten taloudellinen arvo, valtakunnallinen hirvipolitiikka, metsätalouden sektori, riistavahinkolaki, hallinnon säännöt, tilastotiede, luonto ja asiantuntijoiden tulkinnat assimiloituivat toisiinsa. Pelkkää vahinkotilastojen valossa esitettyä korvaussummaa tarkastelemalla syntyy vaikutelma, että hirvivahingot ovat yhtä kuin reaalivahinkojen taloudellinen arvo. Korvaussumma sulkee kuitenkin sisäänsä kompleksisia aineksia, jotka ovat paljon muutakin kuin taloudellisia tekijöitä.

Tulkinnallisen politiikka-analyysin ja sulkeuman käsitteen avulla oli mahdollista tarkastella yksittäistä hallintokäytäntöä toiminnassa näkyvinä yksityiskohtina sekä lain toteuttamisen normatiivisia lähtökohtia. Lain säätämisen jälkeen pitää vielä päättää, miten lakia

toteutetaan. Poliitiikka ei lakkaa siinä vaiheessa, kun muodollinen päätös jostain asiasta on tehty, vaan myös päätösten toimeenpano on poliittista toimintaa (Laine & Jokinen 2001, 51). Lain toteuttaminen ja siihen liittyvän ohjeistuksen laatiminen on hallintoprosessi, johon poliittinen keskustelu ei yleensä enää yllä. Siitä huolimatta poliittisia päätöksiä tehdään lain laatimisen jälkeen täytäntöönpanon eri vaiheissa. Täytäntöönpanossa käytetyt ja sitä varten laaditut säännöt, mittaustavat, luokitukset ja ohjelmat sisältävät valintoja, jotka kana-voituvat hallintoprosessiin teknisten instrumenttien kautta.

Lakiin liittyvän ohjeistuksen ja sitä tukevien teknisten instrumenttien valitsemisen jälkeen jää hallintoprosessiin paikkoja päätöksentekotilanteille. Tällaisia tilanteita liittyy esimerkiksi hallinnon sääntöjen soveltamisessa käytäntöön ja tulkinnanvaraisten tilanteiden ratkaisemiseen. Maailma on sääntöjä monimutkaisempi ja asiantuntijoita tarvitaan todellisuuteen liittyvien yksityiskohtien huomioimiseen. Asiantuntijoiden tekemät poliittiset valinnat ovat välttämättömiä, koska lakia tai hallinnon sääntöjä on mahdotonta sovittaa todellisuuteen kirjaimellisesti tai puhtaasti mittaukseen tarkoitettujen instrumenttien mukaan.

Hirvivahinkojen korvaaminen lisää metsänomistajien mahdollisuutta ennakoida hirvivahinkoja. Samalla hallintoprosessi legitimoii poliittisen päätöksenteon eri vaiheissa: riistavahinkolaissa, hallinnon ohjeistuksessa sekä käytännön täytäntöönpanossa. Sulkeumana hirvivahinkojen korvausprosessi ja sen lopputuotteena muodostunut korvaussumma vaikuttavat valtakunnan hirvipoliittikkaan laajemmin, sillä hirvivahingot määrittelevät hirvikannan säätelylle asetettavia tavoitteita (Nygrén 2009, 12). Hirvipoliittikan sisällön kannalta on merkityksellistä ymmärtää, kuinka vahingot arvioidaan ja korvaussumat tuotetaan hallintokäytännössä.

Vahinkojen korvaamisen hallintokäytännöt ovat kompleksisia prosesseja, joiden logiikkaa on mahdollista analysoida sulkeuman käsitteen avulla. Samalla voidaan tunnistaa erilaisia käytännössä tehtäviä normatiivisia tulkintoja ja tuoda näkyväksi piilossa olevia poliittisten valintojen paikkoja.

- Akrich, Madeline (1992). De-Description of Technical Objects. Teoksessa Wiebe E. Bijker & John Law (toim.): *Shaping Technology / Building Society: Studies in Sociotechnical Change*. Cambridge: The MIT Press, 205–224.
- Akrich, Madeline & Bruno Latour (1992). A Summary of a Convenient Vocabulary for the Semiotics of Human and Nonhuman Assemblies. Teoksessa Wiebe E. Bijker & John Law (toim.): *Shaping Technology / Building Society: Studies in Sociotechnical Change*. Cambridge: The MIT Press, 259–264.
- Alastalo, Marja & Maria Åkerman (2011). *Tieto hallinnassa*. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Pertti (1999). *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Andersen, Hans Thor & Ronald Van Kempen (2001). *Governing European cities: Social fragmentation, social exclusion and urban governance*. Aldershot: Ashgate.
- Anderson, Rob & Kenneth N. Cissna & Leslie A. Baxter (2004). *Dialogue: theorizing difference in communication studies*. Lontoo: Sage.
- Anttonen, Anneli & Liisa Häikiö (2011). Care 'going market': Finnish elderly-care policies in transition. *Nordic Journal of Social Research*. Special Issue: Welfare-state change, the strengthening of economic principles, and new tensions in relation to care in Europe. 2011/2, 1–21.
- Anttonen, Anneli & Liisa Häikiö & Kolbeinn Stefánsson (2012). *Welfare State, Universalism and Diversity*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Asikainen, Eveliina & Ari Jokinen (2008). Kaupunkiluonnon hallinnan utopia. *Alue ja Ympäristö* 37:2, 49–62.
- Asikainen, Eveliina & Ari Jokinen (2009). Future Natures in the Making: Implementing Biodiversity in Suburban Land-use Planning. *Planning Theory & Practice* 10:3, 351–368.
- Austin, John Langshaw (1962). *How To Do Things With Words?* Oxford: Oxford University Press.
- Bamberg, Jarkko (2012). *Shaping Places Online: Exploring the Potential of the Internet for Public Engagement in Spatial Local Governance*. Tampere: Tampere University Press.
- Bamberg, Jarkko & Helena Leino (2008). Tapaukset Vuores ja Nurmi-Sorila. Teoksessa Kaisu Anttonen & Katri Laihosalo & Helena Leino (toim.): *Kaupunki kasvaa – miten käy ympäristön?* Helsinki: Suomen Kuntaliitto, 50–61.
- Bang, Henrik (toim.) (2003). *Governance as social and political communication*. Manchester: Manchester University Press.

- Bang, Henrik & Eva Sørensen (1998). *The Everyday Maker: a new challenge to democratic governance*. COS-rapport 3/1998. Kööpenhamina: Center for Offentlig Organisation og Styring.
- Barnes, Barry (2000). *Understanding Agency. Social Theory and Responsible Action*. Lontoo: Sage.
- Beck, Ulrich (1986). *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- (1991). *Politik in der Risikogesellschaft. Essays und Analysen. Mit Beiträgen von Oskar Lafontaine, Joschka Fischer, Erhard Eppler u.a.* Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- (2009) *World at Risk*. Cambridge: Polity Press.
- (2012) Redefining the Sociological Project: The Cosmopolitan Challenge. *Sociology* 46:1, 7–12.
- Becker, Howard S. (1998). *Tricks of the Trade: How to Think about Your Research While You're Doing It*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Becker, Ted (2007). How Deliberative Democracy May Keep Pseudo-Democracy, the New Rule by the Few, From Bungling into Global Catastrophes. *Journal of Public Deliberation* 3:1, <http://services.bepress.com/jpd/vol3/iss1/art5>, 20.3.2011.
- Bekkers, Viktor & Geske Dijkstra & Arthur Edwards & Menno Fenger (2007). *Governance and the Democratic Deficit: Assessing the Democratic Legitimacy of Governance Practices*. Ashgate: Aldershot.
- Bellamy, Richard & Dario Castiglione (2011). Democracy by Delegation? Who Represents Whom and How in European Governance? *Government and Opposition* 46:1, 101–125.
- Benz, Arthur & Yannis Papadopoulos (2006). *Governance and Democracy*. Lontoo: Routledge.
- Berger, Peter & Thomas Luckmann (1966). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Garden City, NY: Anchor Books.
- Berkes, Fikret & Johan Colding & Carl Folke (toim.) (2003). *Navigating Social-Ecological Systems: Building Resilience for Complexity and Change*. Cambridge University Press: Cambridge, U.K.
- Bevir, Mark (2010). *Democratic Governance*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- (2011) *The Sage Handbook of Governance*. Lontoo: Sage.
- Bevir, Mark & Rod A. W. Rhodes (2003). *Interpreting British Governance*. Lontoo: Routledge.
- Blaug, Ricardo (2002). Engineering democracy. *Political Studies*. 50:1, 102–116.
- Bonnell, Victoria & Lynn Hunt (1999). *Beyond the Cultural Turn, New Directions in the Study of Society and Culture*. Berkley: University of California Press.
- Bourdieu, Pierre (1991). *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.

- Bradley, Karin & John Jørgensen & Erik Gløersen (2004). *Stadspolitiska utblickar i Europa*. Boverket: Karlskrona.
- Braun, Kathrin & Susanne Schultz (2010). "... a certain amount of engineering involved": Constructing the Public in Participatory Governance Arrangements. *Public Understanding of Science* 19:4, 403–419.
- Braun, Bruce & Sarah Whatmore (2010). The Stuff of Politics: An Introduction. Teoksessa Bruce Braun & Sarah Whatmore (toim.): *Political Matter. Technoscience, Democracy and Public Life*. Minneapolis: University of Minnesota Press, ix–xl.
- Bridges, Amy (1984). *A City in the Republic, Antebellum New York and the Origins of Machine Politics*. Cambridge: University Press.
- Butler, Judith (1990). *Gender Trouble: feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- (1993). *Bodies that matter: on the discursive limits of "sex"*. New York: Routledge.
- Bäcklund, Pia & Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.) (2002). *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Cartwright, Nancy (1989). *Nature's Capacities and their Measurement*. Oxford: Clarendon Press.
- Cohen, Michael D. & James G. March & Johan P. Olsen (1972). A garbage can model of organizational choice. *Administrative Science Quarterly* 17:1, 1–25.
- Cooper, Philip J. & Claudia Maria Vargas (2004). *Implementing Sustainable Development: From Global Policy to Local Action*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Crombie, Alistair C. (1994). *Styles of Scientific Thinking, Vol. I-III*. Lontoo: Duckworth.
- Crouch, Colin (2004). *Post-Democracy*. Cambridge: Polity.
- Crozier, Michael (2007). Recursive Governance: Contemporary Political Communication and Public Policy. *Political Communication*. 24:1, 1–18.
- Czechowski, Daniel & Thomas Hauck & Georg Hausladen (2012). *Designing nature as infrastructure. Symposium proceedings*. Technische Universität München: Faculty of Architecture.
- Dahlgren, Peter (2009). The troubling Evolution of Journalism. Changing Faces of Journalism. *Tabloidization, Technology and Truthiness*. Philadelphia: Routledge.
- della Porta, Donatella & Diani, Mario (1999). *Social Movements: an introduction*. Oxford: Blackwell.
- della Porta, Donatella & Tarrow, Sydney (toim.) (2005). *Transnational Protest and Global Activism*. Oxford: Rowman & Littlefield publishers Inc.
- Dewey, John (1991/1927). *The Public and Its Problems*. Athens, OH: Swallow/Ohio University Press.
- van Dijk, Terry (2011). Imagining future places: How designs co-constitute what is, and thus influence what will be. *Planning Theory* 10:2, 124–143.

- Douglas, Mary (1986). *How Institutions Think*. Syracuse: Syracuse University Press.
- Downs, Anthony (1967). *Inside Bureaucracy*. Boston: Little Brown & Co.
- Dreyfus, Hubert (1972). *What Computers Can't Do*. New York: MIT Press.
- Dryzek, John (2006). Policy Analysis as Critique. Teoksessa Michael Moran & Martin Rein & Robert E. Goodin (toim.): *The Oxford Handbook of Public Policy*. Oxford: Oxford University Press. 190–206.
- Dunn, William (2001). Using the method of context validation to mitigate type III errors in environmental policy analysis. Teoksessa Matthias Hisschemöller & Rob Hoppe & William Dunn & Jerome Ravetz (toim.): *Knowledge, Power, and Participation in Environmental Policy Analysis. Policy Studies Review Annual 12*. New Brunswick: Transaction Publishers, 417–436.
- Dyke, Chuck (1981). *Philosophy of Economics*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- (1988). *The Evolutionary Dynamics of Complex Systems. A Study in Biosocial Complexity*. New York: Oxford University Press.
- (1993). Extralogical Excavations. Philosophy in the Age of Shovelry. Teoksessa John Caputo & M. Yount (toim.): *Foucault and the Critique of Institutions*. Philadelphia: Pennsylvania State University Press, 102–126.
- (2006). Natural Speech: a Hoary Story. Teoksessa Yrjö Haila & Chuck Dyke (toim.): *How Nature Speaks. The Dynamics of the Human Ecological Condition*. Durham, NC: Duke University Press, 66–77.
- Dyrberg, Torben Beck (1997). *The Circular Structure of Power : Politics, Identity, Community*. Lontoo: Verso.
- Easton, David (1965). *A Systems Analysis of Political Life*. New York: Wiley.
- Edelman, Murray (1964). *The Symbolic Uses of Politics*. Urbana: University of Illinois Press.
- Ekeland, Ivar (1990). *Ennakoimattoman matematiikka*. Helsinki: Art House.
- (2004). *Paras mahdollisista maailmoista Matematiikka ja kohtalo*. Helsinki: Art House.
- Elster, Jon (1998). *Deliberative Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Esping-Andersen, Gøsta (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press & Princeton: Princeton University Press.
- Ewald, François (1995/1989). Vakuutusyhteiskunta. Teoksessa Risto Eräsaari & Keijo Rahkonen (toim.): *Hyvinvointivaltion tragedia. Keskustelua eurooppalaisesta hyvinvointivaltiosta*. Helsinki: Gaudeamus, 73–86.
- Felt, Ulrike & Maxiilian Fochler (2010). *Machineries for making publics: Inscribing and De-scribing Publics in Public Engagement*. Wien: Minerva.
- Fielding, Michael (2006): Leadership, Personalization and high performance schooling: naming the new totalitarianism. *School Leadership and Management* 26:4, 347–369.

- Fischer, Frank (2003). *Reframing Public Policy: Discursive Politics and Deliberative Practices*. Oxford: Oxford University Press.
- Fischer, Frank & Forester, John (toim.) (1993) *The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning*. Durham, NC: Duke University Press.
- Fischer, Frank & Herbert Gottweis (2012). *The Argumentative Turn Revisited. Public policy as Communicative Practice*. Durham, NC: Duke University Press.
- Flyvbjerg, Bent (1998). *Rationality and Power: Democracy in Practice*. Chicago: The University of Chicago Press.
- (2001) *Making Social Science Matter: Why Social Inquiry Fails and How It Can Succeed Again*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Flyvbjerg, Bent & Nils Bruzelius & Werner Rothengatter (2003). *Megaprojects and Risk. An Anatomy of Ambition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Flyvbjerg, Bent & Todd Landman & Sanford Schram (2012). *Real Social Science*. Cambridge: Cambridge University Press
- Foucault, Michael (1998). *The History of Sexuality: The Will to Knowledge*. Lontoo: Penguin.
- (2005). *Tiedon arkeologia*. Suom. Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.
- Fraser, Nancy (1998). From Redistribution to Recognition? Dilemmas of Justice in a “Post-Socialist” Age. Teoksessa Cynthia Willett (toim.): *Theorizing Multiculturalism: A Guide to the Current Debate*. Oxford: Blackwell Publishers, 19–49.
- (2003). Social justice in the age of identity politics: Redistribution, recognition and participation. Teoksessa Nancy Fraser & Axel Honneth (toim.): *Redistribution or recognition? A political-philosophical exchange*. Lontoo: Verso.
- (2008). *Scales of justice. Reimagining political space in a globalizing world*. Cambridge: Polity Press.
- Francis, Robert A. & Jamie Lorimer Mike Raco (2012). Urban ecosystems as ‘natural’ homes for biogeographical boundary crossings. *Transactions of the Institute of British Geographers* 37:2, 183–190.
- Fung, Archon (2003). Survey Article: Recipes for Public Spheres: Eight Institutional Design Choices and Their Consequences. *The Journal of Political Philosophy* 11:3, 338–367.
- (2006). Varieties of Participation in Complex Governance. *Public Administration Review* 66: Issue Supplement s1, 66–75.
- Fung, Archon & Mary Graham & David Weil (2007). *Full Disclosure: The Perils and Promise of Transparency*. New York: Cambridge University Press.
- Funtowicz, Silvio O. & Jerome R. Ravetz (1990). *Uncertainty and Quality in Science for Policy*. Dordrecht: Kluwer.
- (1991). A New Scientific Methodology for Global Environmental Issues. Teoksessa Robert Costanza (toim.): *Ecological Economics: The Science*

- and Management of Sustainability*. New York: Columbia University Press, 137–152.
- (1993). Science for the post-normal age. *Futures* 25:7, 739–755.
- (1994). The worth of a songbird. Ecological economics as a post-normal science. *Ecological Economics* 10:3, 197–207.
- Garfinkel, Alan (1981). *Forms of Explanation. Rethinking the Questions in Social Theory*. New Haven: Yale University Press.
- du Gay, Paul (2000). *In Praise of Bureaucracy: Weber – Organization – Ethics*. Lontoo: Sage.
- Georgescu-Roegen, Nicholas (1971). *The Entropy Law and the Economic Process*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Van Gerven, Minna (2008). Sosiaalipoliittisten reformien voittajat ja häviäjät Euroopassa. Työttömyysturvalain muutokset ja kohdistuminen Iossa-Britanniassa, Alankomaissa ja Suomessa 1980–2006. *Yhteiskuntapolitiikka* 73:6, 595–608.
- Getimis, Panagiotis & Hubert Heinelt & David Sweeting (2006). Introduction and Main Findings. Teoksessa Hubert Heinelt & David Sweeting & Panagiotis Getimis (toim.): *Legitimacy and Urban Governance. A cross-national comparative study*. Lontoo: Routledge, 3–21.
- Gigenrenzer, Gerd & Zeno Swijtink & Theodore Porter & Lorraine Daston & John Beatty & Lorenz Krüger (1989). *The Empire of Chance. How Probability Changed Science and Everyday Life*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gomart, Emilie & Maarten Hajer (2003). Is That Politics? For an Inquiry Into Forms in Contemporary Politics. Teoksessa Bernward Joerges & Helga Nowotny (toim.): *Social Studies of Science and Technology: Looking Back Ahead*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 33–61.
- Goodin, Robert & John Dryzek (2006). Deliberative Impacts: The Macro-Political Uptake of Mini-publics. *Politics & Society* 34:2, 219–244.
- Goodin, Robert & Martin Rein & Michael Moran (2006). The Public and its Policies. Teoksessa Robert Goodin & Martin Rein & Michael Moran (toim.): *Oxford Handbook of Public Policy*. Oxford: Oxford University Press, 3–38.
- Griessler, Erich & Peter Biegelbauer & Janus Hansen & Anne Loeber (2012). *Citizen Participation in Decision-Making on Complex and Sensitive Issues? Experiences with Xenotransplantation*. Report of the Project “Impact of Citizen Participation on Decision-Making in a Knowledge Intensive Policy Field” (CIT-PART). Vienna, www.cit-part.at, 10.9.2012.
- Griggs, Steven & Aletta J. Norval & Hendrik Wagenaar (2014). *Practices of Freedom. Decentred Governance, Conflict and Democratic Participation*. New York: Cambridge University Press.
- Gärdenfors, Peter (2000). *Conceptual Spaces. The Geometry of Thought*. Cambridge, MA: The MIT Press.

- Habermas, Jürgen (1984). *The Theory of Communicative Action – Reason and the Rationalization of Society*. Cambridge: Polity Press.
- Hacking, Ian (1990). *The Taming of Chance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Haila, Yrjö (1998). Political undercurrents of modern ecology. *Science as Culture* 7:4, 465–491.
- (2001a). Arvo on teonsana. *Tiede & edistys* 26:1, 10. artikkeli.
  - (2001b). Johdanto: Mikä ympäristö? Teoksessa Haila, Yrjö & Jokinen, Pekka (toim.) *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka?* Tampere: Vastapaino, 9–20.
  - (2002). Scaling Environmental Issues: Problems and Paradoxes. *Landscape and Urban Planning* 61:2-4, 59-70.
  - (2004). *Retkeilyn rikkaus. Luonto ympäristöhuolen aikakaudella*. Helsinki: Taide.
  - (2006) Foucault ja tieteellisen tiedon ulottuvuudet. *Tiede & edistys* 31:3, 9. artikkeli.
  - (2007) Luonnonsuojelun uusi poliittisuus. *Ympäristö ja Terveys* 38:4, 4–11.
  - (2008). Unity versus Disunity of Environmental Governance in the Baltic Sea Region. Teoksessa Joas, Marko & Detlef Jahn & Kristine Kern (toim.): *Governing a Common Sea. Environmental Politics in the Baltic Sea Region*. Lontoo: Earthscan, 193–212.
  - (2010). Ajattelun dynaamisuudesta. *Tiede & edistys* 35:4, 292–304.
- Haila, Yrjö & Chuck Dyke (2006). What to Say about Nature’s “Speech”. Teoksessa Yrjö Haila & Chuck Dyke (toim.): *How Nature Speaks. The Dynamics of the Human Ecological Condition*. Durham, NC: Duke University Press, 1–48.
- Haila, Yrjö & Tanja Helle & Ari Jokinen & Helena Leino & Nina Tynkkynen & Maria Åkerman (2009). Ympäristöpolitiikka: Miten ympäristön muuttumista voi hallita? Teoksessa Ilari Karppi & Lotta Sinervo (toim.): *Governance uuden hallintatavan jäsentyminen*. Tampere: Tampereen yliopisto, 159–190.
- Haila, Yrjö & Klaus Henle (2014). Uncertainty in biodiversity science, policy and management: a concetual review (manuscript).
- Haila Yrjö & Klaus Henle & Elia Apostopoulou & Iulia Aslaksen (2014). Coming across and coping with uncertainty in biodiversity praxis: perspectives from research (manuscript).
- Haila, Yrjö & Maria Kousis & Ari Jokinen & Nina Nygren & Katerina Psarikidou (2007). *Building Trust through Public Participation: Learning from Conflicts over the Implementation of the Habitats Directive*. Final report of WP 4 of the PAGANINI project (Participatory Governance and Institutional Innovation, EU 6th Framework Programme). <http://www.paganini-project.net/>, 21.12.2012.
- Haila, Yrjö & Pekka Jokinen (2001). *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka*. Tampere: Vastapaino.

- Hajer, Maarten (1995). *The Politics of Environmental Discourse. Ecological Modernization and the Policy Process*. Oxford: Clarendon Press.
- (2003a). A Frame in the Fields. Teoksessa Maarten Hajer & Hendrik Wagenaar (toim.): *Deliberative Policy Analysis: Understanding Governance in the Network Society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- (2003b). Policy without polity? Policy analysis and the institutional void. *Policy Sciences* 36:2, 175–195.
- (2005). Coalitions, Practices, and Meaning in Environmental Politics. From Acid Rain to BSE. Teoksessa David Howarth & Jacob Torfing (toim.): *Discourse theory in European politics. Identity, policy and governance*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 297–315.
- (2006) The Living Institutions of EU: Analysing Governance as Performance. *Perspectives on European Politics and Society* 7:1, 41–55.
- (2009). *Authoritative Governance. Policy-Making in the Age of Mediatization*. Oxford: Oxford University Press.
- Hajer, Maarten & David Laws (2006). Ordering through Discourse. Teoksessa Michael Moran & Martin Rein & Robert Goodin (toim.): *The Oxford Handbook of Public Policy*. Oxford: Oxford University Press, 249–266.
- Hajer, Maarten & Justus Uitermark (2009). Performing Authority After the Assassination of Theo van Gogh. Teoksessa Maarten Hajer (toim.): *Authoritative Governance. Policy-making in the Age of Mediatization*. Oxford: Oxford University Press, 76–96.
- Hajer, Maarten & Hendrik Wagenaar (2003). *Deliberative Policy Analysis: Understanding Governance in the Network Society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hakala, Salli (2011). Notkistuva politiikka. Teoksessa Anu Kantola (toim.): *Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus, 89–114.
- Hall, Stuart (1999). *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Hay, Colin (2002). *Political Analysis, A Critical Introduction*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave.
- Heikkinen, Hannu (2007). Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Hannu Heikkinen & Esa Rovio & Leena Syrjäla (toim.): *Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat*. Helsinki: Kansanvalitusseura, 16–38.
- Heinonen, Veikko (2011). *Suomalaisen turvallisuuspolitiikan tila. Suomalaisen 2000-luvun alun turvallisuuspoliittisen debatin käsiteanalyttinen tarkastelu*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 416. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hemmo, Mika (2005). *Vahingonkorvausoikeus*. Porvoo: Sanoma Pro Oy.
- Hendricks, Carolyn, M. (2009). The Democratic Soup: Mixed Meanings of Political Representation in Governance Networks. *Governance* 22:4, 689–715.

- Hiilamo, Heikki (2012). Sata euroa? – miksi ja miten perusturvaa korotettiin. *Yhteiskuntapolitiikka* 77:1, 95–102.
- Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme (2009). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirst, Paul (2000). Democracy and Governance. Teoksessa Pierre, John (toim.): *Debating Governance. Authority, Steering, and Democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Hix, Simon (2008). *What's Wrong with the European Union and How to Fix it?* Cambridge: Polity Press.
- Hodder, Ian (1990). *The Domestication of Europe. Structure and Contingency in Neolithic Societies*. Oxford: Blackwell.
- Hoikkala, Tommi & Salasuo, Mikko (toim.) (2006). *Prekaariuusko? Portfoliopolvi, perustulo ja kansalaistoiminta*. Nuorisotutkimusverkoston ja nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisusarjan julkaisu. [http://www.nuorisotutkimusseura.fi/prekaariuusko.pdf]
- Honkanen, Pertti & Jussi Tervola (2012). *Vuoden 2012 perusturvamuutoksien vaikutukset*. Nettityöpapereita 35/2012. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Howarth, David & Jacob Torfing (toim. 2005). *Discourse theory in European politics. Identity, policy and governance*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Howarth, David & Yannis Stavrakakis (2000). Introducing discourse theory and political analysis. Teoksessa David Howarth & Aletta J. Norval & Yannis Stavrakakis (toim.): *Discourse theory and political analysis. Identities, hegemonies and social change*. Manchester: Manchester University Press, 1–23.
- Huber, Joseph (2000): Towards Industrial Ecology: Sustainable Development as a Concept of Ecological Modernization. *Journal of Environmental Policy and Planning* 2:4, 269–285.
- Hudson, John & Stuart Lowe (2009). *Understanding the Policy Process: Analysing Welfare Policy and Practice*. Southampton: Hobbs the Printers.
- Häikiö, Liisa (2005). *Osallistumisen rajat. Valta-analyysi kestävän kehityksen suunnittelusta Tampereella*. Tampere: Tampere University Press.
- (2007). Expertise, representation and the common good: Grounds for legitimacy in the urban governance network. *Urban Studies* 44:11, 2147–2162.
- (2010). The Diversity of Citizenship and Democracy in Local Public Management Reform. *Public Management Review* 12:3, 363–384.
- (2012a). From Innovation to Convention: Legitimate Citizen Participation in Local Governance. *Local Government Studies* 38:4, 415–435.
- (2012b). Kestävä kehitys: Utopia kehittyvästä ja kestävästä kansalaisten yhteiskunnasta. Teoksessa Tuula Helne & Tiina Silvasti (toim.): *Yhteyksien kirja*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 150–158.
- Häikiö, Liisa & Anneli Anttonen (2011). Local welfare governance structuring informal carers' dual position. *International Journal of Sociology and Social Policy* 31:3-4, 185–196.

- Häyhtiö, Tapio (2010). *Demokratiaa vai toimintaa? Näkökulmia kansalaislähtöisen verkkopolitiikan teoriaan ja käytäntöön*. Acta Universitatis Tamperensis; 1535. Tampere: Tampere University Press.
- Ilmonen Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.) (1998). *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino.
- Ingram, Helen & Anne Schneider (1990). Improving implementation through framing smarter statutes. *Journal of Public Policy* 10:1, 67–88.
- Innes, Judith & David Booher (2010). *Planning with complexity: An introduction to collaborative rationality for public policy*. Lontoo: Routledge.
- Irwin, Alan (2001). Constructing the scientific citizen: Science and Democracy in the Biosciences. *Public Understanding of Science* 10(1), 1–18.
- Irwin, A. & Mike Michael (2003). *Science, Social Theory and Public Knowledge*. Berks: Open University Press/McGraw-Hill.
- Irwin, Alan & Brian Wynne (1996). *Misunderstanding Science?: The Public Reconstruction of Science and Technology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jabareen, Yosef (2008). A new conceptual framework for sustainable development. *Environment, Development, Sustainability* 10:2, 179–192.
- Jasanoff, Sheila (1990). *The fifth Branch: Science Advisers as Policymakers*. Harvard: Harvard University Press.
- (2003). In a constitutional moment: Science and social order at the millennium. Teoksessa Helga Nowotny & Bernward Joerges (toim.): *Social Studies of Science and Technology: Looking Back Ahead*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Jasanoff, Sheila & Marybeth Long Martello (2004). *Earthly Politics. Local and Global in Environmental Governance*. MIT Press: Cambridge, MA.
- Johansson, Håkan & Bjørn Hviden (2007). Opening citizenship: why do we need a new understanding of social citizenship? Teoksessa Bjørn Hviden & Håkan Johansson (toim.): *Citizenship in Nordic welfare states. Dynamics of choice, duties and participation in a changing Europe*. Milton Park: Routledge.
- John, Peter (1998). *Analysing Public Policy*. Lontoo: Continuum.
- Jokinen, Ari (2004). *Luonnonvarojen käytön ja dynamiikan hallinta yksityisillä*. Acta Universitatis Tamperensis, 1045. Tampere: Tampere University Press.
- (2011). Paikallisen vahvistumisen voimavarat: Kansalaiset luonnonsuojelun toimeenpanon tietokäytännöissä. Teoksessa Marja Alastalo & Maria Åkerman (toim.): *Tieto hallinnassa. Tietokäytännöt suomalaisessa yhteiskunnassa*. Tampere: Vastapaino, 63–90.
- Jokinen, Ari & Yrjö Haila & Nina V. Nygren (2009). Liito-oravan suojele poliittisena prosessina ja yhteistoimintahankkeena Tampereen kaupunkiseudulla. *Ympäristöpolitiikan ja -oikeuden vuosikirja 2009*. Joensuu: Joensuun yliopisto, 7–68.

- Jokinen, Ari & Nina V. Nygren & Yrjö Haila & Marko Schrader (2007). Yhteiselo liito-oravan kanssa. Liito-oravan suojelun ja kasvavan kaupunkiseudun maankäytön tarpeiden yhteensovittaminen. *Suomen ympäristö* 20/2007. Tampere: Yliopistopaino.
- Jokinen, Ari & Ari Nikula & Nina V. Nygren & Piia Tersa & Yrjö Haila (2010). Liito-oravan elinympäristöjen mallitus ja ennakointi Tampereen kaupunkiseudulla. *Suomen ympäristö* 11/2010. Sastamala: Vammalan kirjapaino OY.
- Jokinen, Ari & Eveliina Asikainen & Pertti Ranta & Ville Viljanen (2012). Ekologisen tiedon visualisointi ja rajatyö kaupunkiluonnon hallinnassa. *Yhdyskuntasuunnittelu* 50:1, 7–22.
- Jolkkonen Arja & Pertti Koistinen & Arja Kurvinen (2012). Reemployment of Displaced Workers : the Case of a Plant Closing on a Remote Region in Finland. *Nordic Journal of Working Life Studies* 2:1, 81–100.
- Julkunen, Raija (2010). Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere: Vastapaino.
- Juppi, Pirta & Peltokoski, Jukka & Pyykkönen, Miikka (2003). *Uutta Liikehdintää, uusia näkökulmia. Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteessa*. Jyväskylä: SoPhi.
- Jääsaari, Johanna & Ullamaija Kivikuru & Minna Aslama & Laura Juntunen (2010). Median tuottama kansalaisuus: Tulkintaa raameista ja rakenteista. Teoksessa Petteri Pietikäinen (toim.): *Valta Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 210–228.
- Kahneman, Daniel (2011). *Thinking, Fast and Slow*. London: Allen Lane.
- (2000). *Choices, Values, and Frames*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kangas, Olli (2004). Institutional Development of sickness cash-benefits in 19 OECD countries. *Social Policy & Administration* 38:2, 190–203.
- (2006). Poliittikka ja sosiaaliturva Suomessa. Teoksessa Tapani Paavola ja Olli Kangas (toim.): *Eduskunta hyvinvointivaltion rakentajana*. Helsinki: Edita.
- Kantola, Anu (toim.) (2011a). *Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- (2011b). Tyhjää vai täyttä julkista elämää? Teoksessa: Kantola, Anu (toim.): *Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Gaudeamus, Helsinki, 164-179.
- Karppi, Ilari & Lotta-Maria Sinervo (toim.) (2009). *Governance. Uuden hallintatavan jäsentyminen*. Tampere: Tampereen yliopisto, Hallintotieteiden keskus
- Karvonen, Erkki (1999). *Elämää mielikuwayhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kazepov, Yuri & Alan Scott & Hilary Silver (2010). Symposium of Urban Participation. *International Journal of Urban and Regional Research*, 34:3.

- Kerkkäinen, Anu (2010). *Ilmastonmuutoksen hallinnan politiikka. Kansainvälisen ilmastokysymyksen haltuunotto Suomessa. Acta Universitatis Tamperensis, 1549. Tampere: Tampere University Press.*
- Keskitalo, Elsa (2007). Individualizing welfare provision: the integrated approach of the Finnish activation reform. Teoksessa Bjørn Hvinden & Håkan Johansson (toim.): *Citizenship in Nordic welfare states. Dynamics of choice, duties and participation in a changing Europe.* Lontoo: Routledge.
- Klausen, Jan Erling & David Sweeting & Joanna Howard (2006). Community involvement and legitimation in urban governance: an empirical analysis. Teoksessa Hubert Heinelt & David Sweeting & Panagiotis Getimis (toim.): *Legitimacy and Urban Governance. A cross-national comparative study.* Lontoo: Routledge.
- Klein, Rudolf & Theodore Marmor (2006). Reflections on Public Policy Analysis: Putting Together Again. Teoksessa Michael Moran & Martin Rein & Robert E. Goodin (toim.): *Oxford Handbook of Public* Oxford: Oxford University Press, 892–912.
- Knight, Frank (1921). *Risk, uncertainty and profit.* Boston: Houghton Mifflin.
- Kohler-Koch, Beate (2001): The Commission White Paper and the Improvement of European Governance. Symposium Mountain or Molehill? A Critical Appraisal of the Commission White Paper on Governance. *Jean Monet Working Paper 6/01.*
- (2010): Civil Society and EU Democracy: ‘astroturf’ representation? *Journal of European Public Policy* 17:1, 100–116.
- Koistinen, Pertti (2007). Eliitin paradigma työ- ja sosiaaliturvapolitiikassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 72: 2, 158–165.
- Koivunen, Anu & Mikko Lehtonen (toim.) (2011). *Kuinka meitä kutsutaan? Kulttuuriset merkityskamppailut nyky-Suomessa.* Tampere: Vastapaino.
- Kojo, Marjaana (2012). Pause päällä. Työn ja koulutuksen ulkopuoliset jaksot nuorten elämänsäkulussa. *Janus – Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön aikakauslehti* 20:2, 94–110.
- Kooiman, Jan (1993). *Modern Governance. New Government-Society Interactions.* Lontoo: Sage.
- (2003). *Governing as Governance.* Lontoo: Sage.
- Kosonen, Pekka (1998). *Pohjoismaiset mallit murroksessa.* Tampere: Vastapaino.
- Kowarik, Ingo (2011). Novel urban ecosystems, biodiversity, and conservation. *Environmental Pollution* 159:8–9, 1974–1983.
- Krimsky, Sheldon & Dominic Golding (toim.) (1992). *Social Theories of Risk.* Westport, CT: Praeger.
- Kübler, Daniel & Hubert Heinelt (2005). Governance, Democracy and the Dynamics of Place. Teoksessa Hubert Heinelt & Daniel Kübler (toim.): *Metropolitan Governance. Capacity, Democracy and the Dynamics of Place.* Lontoo: Routledge/ ECPR Studies in European Political Science.
- Kübler, Daniel & Brigitte Schwab (2007). New Regionalism in Five Swiss Metropolitan Areas. An Assessment of Inclusiveness, Deliberation and

- Democratic Accountability. *European Journal of Political Research* 46:4, 473–502.
- Kuhn, Thomas S. (1994/1962). *Tieteellisten vallankumousten rakenne*. Helsinki: Art House.
- Kuivalainen, Susan (2010). Kestääkö suomalainen vähimmäisturva pohjoismaisen vertailun? Vertaileva analyysi vähimmäisturvan tasosta ja sen köyhyyttä ehkäisevästä vaikutuksesta neljässä Pohjoismaassa 1990–2005. *Yhteiskuntapolitiikka* 75:4, 377–388.
- Kukkonen, Jussi (2006). *Meidän maaseutumme, Maaseutu yhteisyyden ja muutoksen ilmentymänä sekä puolueiden erojen ja samankaltaisuuden ilmentäjänä*. Valtio-opin pro gradu – työ, Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Kuokkanen, Kanerva (2005). Kaupunkipolitiikan perusteluketjut ja käytännön toimet viidessä länsieurooppalaisessa maassa. *Acta* 172. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- (2009). Urban Governance and Citizen Participation: An Analysis from the Perspectives of Effectiveness and Democracy. Teoksessa Frank Eckardt & Ingemar Elander (toim.): *Urban Governance in Europe*. Berlin: Berliner Wissenschaftsverlag, 49–69.
- (2013). Assessing the Democratic Qualities of Programmes and Projects: A Case of Finnish Urban Policy. *Scandinavian Journal of Public Administration* 17:2, 127–146.
- Kuula, Arja (1999). *Toimintatutkimus: kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä*. Tampere: Vastapaino.
- Hanna Kuusela & Matti Ylönen (2013). *Konsulttidemokratia. Miten valtiosta tehdään tyhmä ja tehoton*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kuusela, Hannu & Reijo Ollikainen (toim.) (2005). *Riskit ja riskienhallinta*. Tampere: Tampere University Press.
- Laclau, Ernesto & Chantal Mouffe (1985). *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. Lontoo: Verso.
- Laine, Markus & Pekka Jokinen (2008). Poliitiikan ulottuvuudet. Teoksessa Yrjö Haila & Pekka Jokinen (toim.): *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka?* Tampere: Vastapaino.
- Laine, Markus & Lasse Peltonen (2003). *Ympäristökysymys ja aseveliakseli - Ympäristön politisoituminen Tampereella vuosina 1959-1995*. Tampere: Tampere University Press.
- Laine, Markus & Helena Leino & Minna Santaoja (2007). Keskustan rajattu merkitys. *Yhdyskuntasuunnittelu* 2007:1, 6–21.
- Laitinen, Lea & Lea Rojola (1998). *Sanan voima. Keskusteluja performatiivisuudesta*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Lappalainen, Pertti (2002). *Poliittisen tyylin taito*. Tampere: Vastapaino.
- (2007). Poliittinen toiminta tapauksena. Teoksessa Markus Laine & Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.): *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus, 191–213.

- Lasswell, Harold (1951). The Policy Orientation. Teoksessa Daniel Lerner & Harold Lasswell (toim.): *Recent Developments in Scope and Method*. Stanford: Stanford University Press, 3–15.
- Latour, Bruno (1999). *Pandora's Hope. Essay on the Reality of Science Studies*. Cambridge & Lontoo: Harvard University Press.
- Latour, Bruno & Emilie Hermant (1998). Paris: Lille Invisible. www.bruno-latour.fr/virtual/index.html, 12.1.2013.
- Latour, Bruno & Steve Woolgar (1979). *Laboratory Life: the social construction of scientific facts*. Lontoo: Sage.
- Law, John (2008). On Sociology and STS. *The Sociological Review* 56:4, 623–649.
- (2009). Actor Network Theory and Material Semiotics. Teoksessa Bryan S. Turner (toim.): *The New Blackwell Companion to Social Theory*. Massachusetts & Oxford: Blackwell Publishing, 141–158.
- Law, John & Annemarie Mol (2008). The Actor-Enacted: Cumbrian Sheep in 2001. Teoksessa Carl Knappett & Lambros Malafouris (toim.): *Material Agency: Towards a Non-Anthropocentric Approach*. New York: Springer, 57–77.
- Law, John & Vicky Singleton (2011). *ANT and politics: working in and on the world*.
<http://www.sv.uio.no/sai/english/research/projects/newcomers/publications/working-papers-web/ant-and-politics.pdf>, 15.12.2012.
- Laws, Davis & Maarten Hajer (2006). Policy in Practice. Teoksessa Michael Moran & Martin Rein & Robert Goodin (toim.): *Oxford Handbook of Public Policy*. Orford: Oxford University Press, 409–424.
- Laws, David & Martin Rein (2003). Reframing Practice. Teoksessa Maarten Hajer & Hendrik Wagenaar (toim.): *Deliberative Policy Analysis. Understanding Governance in the Network Society*. Cambridge: Cambridge University Press, 172–206.
- Leftwich, Adrian (2004). *What is Politics?* Cambridge: Polity Press.
- Le Galès, Patrick (2005). Elusive Urban Policies in Europe. Teoksessa Yuri Kazepov (toim.): *Cities of Europe: Changing Contexts, Local Arrangements, and the Challenge to Urban Cohesion*. Malden: Blackwell Publishing.
- (2011). Policy Instruments and Governance. Teoksessa Mark Bevir (toim.): *The Sage Handbook of Governance*. Lontoo: Sage.
- Lehtonen, Mikko (1996). *Merkitysten maailma*. Tampere: Vastapaino.
- (2001). *Post Scriptum. Kirja medioitumisen aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, Mikko & Anu Koivunen (2011). Miltä tuntuu todella? Arjen kulttuuriset merkityskamppailut. Teoksessa Anu Koivunen & Mikko Lehtonen (toim.): *Kuinka meitä kutsutaan? Kulttuuriset merkityskamppailut nyky-Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 7–40.

- Lehtonen, Pauliina (2013). *Julkisesti uskottavat. Kansalaisten kokemuksellinen tieto ja performatiiviset osallistumiskäytännöt*. Acta Universitatis Tamperensis 1802, Tampere: Tampere University Press.
- Leino, Helena (2006a). *Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun dynamiikka*. Tampere: Tampere University Press.
- (2006b). Vallan dynamiikka Vuoreksessa – näkökulma kansalaisosallistumisen määrittelykamppailuun. *Yhdyskuntasuunnittelu* 44:1, 6–19.
- (2011). Kirkkojärvi katoaa luokituksesta: asiantuntijatiedon haavoittuvuus. Teoksessa Alastalo Marja, Åkerman Maria (toim.): *Tieto hallinnassa: Tietokäytännöt suomalaisessa yhteiskunnassa*. Tampere: Vastapaino, 221–239.
- Leino, Helena & Markus Laine (2011). Do Matters of Concern Matter? Bringing Issues Back to Participation. *Planning Theory* 11:1, 89–103.
- Leino, Helena & Juha Peltomaa (2009). Kirkkojärven kirkastuminen – kansalaisten kokemuksellisen tiedon tuomat haasteet lähiluonnon hallinnassa. *Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 18:3, 219–230.
- Leontief, Wassily (1985). *Essays in Economics. Theories, Theorizing, Facts and Policis*. New York: Transaction Publishers.
- Leppälä, Enni & Ari Jokinen (2011). Kaupunkimetsä rakentamisen kohteena: toimintamahdollisuuksien muotoutuminen kavasuunnittelijoiden ja metsämattilaisten välillä. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 39:2, 158–177.
- Leubolt, Bernhard (2007). Contradictory Movements towards Social Emancipation. Governance and Democracy of the Local Scale. *Seminars of the Aegean "Changing European Space: Winners and Losers"*. 28.08.2007, Chania, Crete, Greece. Seminar paper.
- Levins, Richard (1966). The Strategy of Model Building in Population Biology. *American Scientist* 54:4, 421–431.
- Lezaun, Javier & Linda Soneryd (2007). Consulting citizens: technologies of elicitaitoin and the mobility of publics. *Public Understanding of Science* 16:3, 279–297.
- Lindblom, Charles E. (1959). The Science of Muddling Through. *Public Administration Review* 19: 2, 79–88.
- Lipsey, Richard & Kevin Lancaster (1956-1957). The General Theory of Second Best. *Review of Economic Studies* 24:1, 11–32.
- Lipsky, Michael (1978). Standing the Study of Public Policy Implementation on Its Head. Teoksessa Walter Dean Burnham & Martha Wagner Weinberg (toim.): *Amerikan Politics and Public Policy*. Cambridge: MIT Press, 391–402.
- (1980). *Street Level Bureaucracy*. New York: Russell Sage Foundation.
- Lister, Ruth (2003). *Citizenship. Feminist perspectives*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- Lloyd, Geoffrey Ernest Richard (1992/1966). *Polarity and Analogy. Two Types of Argumentation in Early Greek Thought*. Indianapolis: Hackett Publishing Co.
- Lomborg, Bjørn (toim. 2004). *Global Crises, Global Solutions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lorenz, Edward (1993). *The Essence of Chaos*. Seattle: The University of Washington Press.
- Luhtakallio, Eeva (2010). Local Politicizations. A Comparison of Finns and French Practicing Democracy. University of Helsinki, Department of Social research. Sociology Research Reports no 265.
- Lunkka, Jukka-Pekka, (2008). *Maailman ilmastohistoria*. Helsinki: Gaudeamus.
- Luomala, Anne (2010). Poliitiikan mahdollisuudesta valtuuston talousarvio-kokouksessa. Hämeenlinna: Sosiaalikehitys.
- Maa- ja metsätalousministeriö (2011). Hirvieläinten aiheuttamat vahingot 2010. Tiedote. http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/tiedotteet/110414_hirvivahingot.html, 10.8.2012.
- Maanselkä, Asmo (2007). *Tekijänoikeuslaki eduskunnan käsittelyssä. Digitaalisten oikeuksien hallinnan teknologiat päätöksenteon kohteena*. Valtio-opin ja tietojärjestelmätieteen pro gradu – työ, Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- MacLeod, Gordon (2011). Urban Politics Reconsidered: Growth Machine to Post-democratic City? *Urban Studies* 48:12, 2629–2660.
- Majone, Giandomenico (1989). *Evidence, Argument, and Persuasion in the Policy Process*. New Haven: Yale University Press.
- Manin, Bernard (1997). *The Principles of Representative Government*. Cambridge: Cambridge University Press.
- March, James & Johan Olsen (2006). The Logic of Appropriateness. Teoksessa Michael Moran & Martin Rein & Robert Goodin (toim.): *Oxford Handbook of Public Policy*. Oxford: Oxford University Press, 689–708.
- Marks, Gary & Liesbet Hooghe & Kermit Blank (1996). European integration from the 1980s: state-centric vs. multi-level governance. *Journal of Common Market Studies* 34:3, 341–378.
- Marres, Noortje (2007). The Issues deserve more credit: Pragmatist contributions to the study of public involvement in controversy. *Social Studies of Science* 37:5, 759–780.
- (2012). *Material Participation. Technology, the Environment and Everyday Publics*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Marzetti Dall'Aste Brandolini, Silva & Roberto Scazzieri (toim.) (2011). *Fundamental Uncertainty. Rationality and Plausible Reasoning*. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Maxin, Laura & Jeroen van der Sluijs (2011). Quality in environmental science for policy: Assessing as a component of policy analysis. *Environmental Science and Policy* 14, 482–492.

- Matland, Richard (1995). Synthesizing the implementation literature: the ambiguity-conflict model of policy implementation. *Journal of Public Administration Research and Theory* 5:2, 145–174.
- Michael, Mike (2009). Publics performing publics: of PiGs, PiPs and politics. *Public Understanding of Science* 18:5, 617–631.
- (2012). "What Are We Busy Doing?": Engaging the Idiot. *Science, Technology & Human Values* 2012/37, 528–554.
- Mikkeli, Heikki & Jussi Pakkasvirta (2007). *Tieteiden välissä? Johdatus monitieteisyyteen, tieteidenvälisyyteen ja poikkitieteisyyteen*. Helsinki: WSOY.
- Mischen, Pamela & Thomas A. P. Sinclair (2007). Making implementation more democratic through action implementation research. *Journal of Public Administration Research and Theory* 19:1, 145–164.
- Moisio, Pasi (2009). Vähimmäisturva ja köyhyysraja Suomessa. Selvitys sosiaaliturvan kokonaisuudistus (Sata) –komitealle. www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=42733&name=DLFE-7017.pdf, 10.10.2012.
- Mol, Annemarie (2002). *The Body Multiple. Ontology in medical practice*. Durham: Duke University Press.
- (2008). *The Logic of Care. Health and the problem of patient choice*. Oxon: Routledge.
- Moore, Alfred (2010). Beyond Participation: Opening up Political theory in STS. *Social Studies of Science* 40:5, 793–799.
- Müller, Norbert & Peter Werner & John Kelcey (toim.) (2010). *Urban Biodiversity and Design*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Neiman, Susan (2002). *Evil in Modern Thought. An Alternative History of Philosophy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Newman, Lenore & Ann Dale (2005). The role of agency in sustainable local community development. *Local Environment* 10:5, 477–486.
- Niemelä, Jari (toim.) (2011). *Urban Ecology: Patterns, Processes, and Applications*. Oxford: Oxford University Press.
- (2014) Ecology of urban green spaces: The way forward in answering major research questions. *Landscape and Urban Planning* 125, 298–303.
- Niemelä, Mikko & Raijas, Anu (2012). *Kohtuullinen kulutus ja perusturvan riittävyys. Näkökulmia kohtuullisen kulutuksen määrittelyyn ja mittamiseen*. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 80/2012. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Noro, Arto (2000). Aikalaisdiagnoosi sosiologisen teorian kolmantena laji-tyyppinä. *Sociologia* 37:4, 321–329.
- North, Douglas (1981). *Structure and Change in Economic History*. New York: W.W. Norton & Co.
- Nousiainen, Marko (2011). Hallinta, osallistuminen ja toimijuus – Tulkintoja suomalaisen Leader-toiminnan poliittisuuksista. Mikkeli: Helsingin yliopisto, Ruralia -instituutti, Julkaisuja 24.

- Nowotny, Helga & Peter Scott & Michael Gibbons (2001). *Rethinking science: knowledge in an age of uncertainty*. Cambridge: Polity.
- Newman, Janet (2001). *Modernising Governance: New Labour, Policy and Society*. Lontoo: Sage.
- Nygren, Nina V. (2005). Liito-orava kaavoituksessa – Ojalan tapaus Tampe-reella. *Yhdyskuntasuunnittelu-lehti*, 2005:2, 27–43.
- (2007). Maankäytön suunnitteluvara liito-oravakonflikteissa. *Ympäristö ja terveys* 38:4, 34–40.
- (2013) *Liito-oravan suojelun poliittinen prosessi ja suunnitteluvara Tampereen kaupunkiseudulla*. Acta Universitatis Tampereensis 1859. Väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- Nygren, Nina V. & Ari Jokinen (2013). Significance of affect and ethics in applying conservation standards: The practices of flying squirrel surveyors. *Geoforum* 46, 79–90.
- Nygren, Nina V. & Kaisa Littunen (2008). Dialogiset työpajat – maankäytön konflikteista suunnitteluvaran avartumiseen. *Oikeus* 37:4, 478–484.
- Nygrén, Tuire (2009). *Suomen hirvikannan säätely – biologiaa ja luonnonva- rapolitiikkaa*. PhD Dissertations in Biology. University of Joensuu, 64.
- Ojajärvi, Jussi (2008). Haluatko subjektiksi? Ideologinen kutsu ja yksilön uusliberalistinen hallinta: Jari Sarasvuo, Haluatko miljonääriksi? Ja Jyrki Tuularin pyydys. Teoksessa Jussi Ojajärvi & Liisa Seinby (toim.): *Minä ja markkinavoimat. Yksilö, kulttuuri ja yhteiskunta uusliberalismin valtakaudella*. Helsinki: Avain, 135–191.
- Ojajärvi, Jussi & Seinby, Liisa (2008). *Minä ja markkinavoimat. Yksilö, kulttuuri ja yhteiskunta uusliberalismin valtakaudella*. Helsinki: Avain.
- Paavola, Tapani (2006). Talouden kehitys ja talouspolitiikka hyvinvointival- tiokaudella. Teoksessa Tapani Paavola ja Olli Kangas (toim.): *Eduskunta hyvinvointivaltion rakentajana*. Helsinki: Edita.
- Palonen, Kari (1993). *Politikointi, politisointi, politiikka. Tulkinta politiikan ajatusmuodon peliaikailoista*. Jyväskylän yliopisto, Valtio-opin laitos, Opetusmoniste no 1.
- Papadopoulos, Yannis (2003). Cooperative Forms of Governance: Problems of Democratic Accountability in Complex Environments. *European Journal of Political research* 42:4, 73–501.
- (2007). Problems of Democratic Accountability in Network and Multilevel Governance. *European Law Journal* 13:4, 469–486.
- Papadopoulos, Yannis & Philippe Warin (2007). Are innovative, participatory and deliberative procedures in policy making democratic and effective? *European Journal of Political Research* 46:4, 445–472.
- Parsons, Wayne (1995). *Public Policy: an Introduction to the theory and practice of policy analysis*. Lontoo: Edward Elgar Publishing.
- Pekonen, Kyösti (1995). *Kohti uutta hallinta-ajattelua julkisessa hallinnossa?* Helsinki: Hallinnon kehittämiskeskus.
- (2005). *Suomalaisen hallitsemiskäsitteistön historia*. Helsinki: Yliopistopaino.

- Peltola, Taru (2007). *Paikallisen energiahuollon ympäristöpoliittinen liikkumavara: vaihtoehtoiset teknologiat, poliittiset käytännöt ja toimijuus*. Acta Universitatis Tamperensis 1203. Tampere: Tampere University Press.
- Perrow, Charles (1999). *Normal Accidents. Living with High-Risk Technologies*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Peters, Guy (1978). *The Politics of Bureaucracy. A Comparative Perspective*. New York; Longman
- (1998). *Comparative Politics: Theory and Methods*. New York: New York University Press.
- Peters, Guy & Jon Pierre (2004). *Multilevel Governance and Democracy*. Oxford; Oxford University Press.
- Pierre, Jon (2000). *Debating governance. Authority, steering and democracy*. Oxford: University Press.
- Pinson, Gilles (2009). *Gouverner la ville par projet: Urbanisme et gouvernance des villes européennes*. Paris: Presses de Sciences Po.
- Platon (1978). *Teokset. Toinen osa*. Helsinki: Otava.
- Pólya, George (1954). *Mathematics and Plausible Reasoning. Volume I, Induction and Analogy in Mathematics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Porter, Theodore M. (1995). *Trust in Numbers. The Pursuit of Objectivity in Science and Public Life*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Pressman, Jeffrey & Aaron Wildavsky (1973). *Implementation*. Berkeley: University of California Press.
- Prigogine, Ilya & Isabelle Stengers (1984). *Order out of Chaos. Man's New Dialogue with Nature*. New York: Bantam Books.
- Rabinow, Paul & William Sullivan (1979). *Interpretive Social Science: A Reader*. Berkeley: University of California Press.
- Raevaara, Eeva (2005). *Tasa-arvo ja muutoksen rajat: Sukupuolten tasa-arvo poliittisena ongelmana Ranskan parité- ja Suomen kiintiökeskustelussa*. Helsinki: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Ranta, Pertti & Ville Viljanen & Antti Tanskanen & Eveliina Asikainen, & Ari Jokinen (2012). *Tampereen kasvit ja kaupunkiekologia. Lutukka* 28:1, 3–17.
- Rantala, Kati & Pekka Sulkunen (2006). *Projektiyhteiskunnan kääntöpuolia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rasila, Viljo (1992). *Tampereen historia IV. Vuodesta 1944 vuoteen 1990*. Tampere: Tampereen kaupunki.
- Raunio, Helena (2002). *Liito-orava suojelee metsiä? Tekniikka & Talous* 7.5.2002. <http://www.tekniikkatalous.fi/incoming/article38489.ece>, 30.11.2012.
- Rein, Martin (1976). *Social Science and Public Policy*. New York: Penguin.
- (2006). *Reframing Problematic Policies*. Teoksessa Michael Moran & Martin Rein & Robert Goodin (toim.): *Oxford Handbook of Public Policy*. Oxford: Oxford University Press, 389–408.

- Rein & Schön (1977). Problem Setting in Policy Research. Teoksessa Carol Weiss (toim.): *Using Social Research in Public Policy Making*. Lexington: D. C. Heath and Company.
- Rhodes, William (1997). *Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability*. Suffolk: St. Edmundsbury Press.
- (2006). Policy Network Analysis. Teoksessa Michael Moran & Martin Rein & Robert Goodin (toim.): *Oxford Handbook of Public Policy*. Orford: Oxford University Press, 425–447.
- Ridell, Seija (2006). Yleisö. Teoksessa: Ridell, Seija & Väliaho, Pasi & Sihvonen, Tanja (toim.) *Mediaa käsittämässä*. Tampere: Vastapaino, 233–258.
- Ristikari, Tiina (2012). *Finnish Trade Unions and Immigrant Labor*. Migration Studies C 22. Helsinki: Siirtolaisuusinstituutti.
- Rossi, Leena-Maija (2010). Esityksiä, edustamista ja eroja: Representaatio on politiikkaa. Teoksessa Tarja Knuutila & Aki Petteri Lehtinen (toim.): *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus, 261–275.
- Rorty, Richard (1967). *The Linguistic Turn*. Chicago: University of Chicago.
- (1979). *Philosophy and the Mirror of Nature*. Princeton: Princeton University Press.
- Rykwert, Joseph (1988). *The Idea of a Town. The Anthropology of Urban Form in Rome, Italy and the Ancient World*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Rättilä, Tiina (2004). Kuokkavieraat, aktivistit, kansalaiset: keitä ovat kansanvallan tulevaisuuden tekijät? *Futura* 23:2, 82–89.
- (2012). *In Your Face! Analysing Public Political Performance as Communication*. Acta Universitatis Tamperensis 1781. Tampere: Tampere University Press.
- Saari, Juho (2009). Harvinainen hetki – tammikuu 2009 ja suomalaisen sosiaalipolitiikan tulevaisuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 74:3, 239–255.
- Saltelli, Andrea & Marco Ratto & Terry Andres & Francesca Campolongo & Jessica Cariboni & Debora Gatelli & Michaela Saisana & Stefano Tarantola (2008). *Global Sensitivity Analysis: The Primer*. West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.
- Sata -komitea (2009). *Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) ehdotukset sosiaaliturvan uudistamiseksi*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:62. www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1082856&name=DLFE-10834.pdf, 2.10.2011.
- Saward, Michael (1998). *The Terms of Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Schön, Donald (1979). Generative Metaphor. Teoksessa Andrew Ortony (toim.): *Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Scharpf, Fritz (1970). *Demokratietheorie zwischen Utopie und Anpassung*. Konstanz: Universitätsverlag.
- (1999). *Governing in Europe: Effective and Democratic?* Oxford: Oxford University Press.

- Schmidt, Vivien (2008). Discursive Institutionalism - The explanatory power of ideas and discourse. *Annual Review of Political Science* 11, 303–326.
- (2010). Democracy and Legitimacy in the European Union Revisited: Input, Output and ‘Thoughtput’. Paper prepared for the European Union Studies Association’s biannual meetings, Boston, MA, March 3-6, 2010.
- Schneider, Anne, Larson & Helen Ingram (1997). *Policy design for democracy*. Lawrence: University Press of Kansas.
- Scott, James C. (1998). *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*. Durham: Yale University Press.
- Schumpeter, Joseph (1994/1954). *History of Economic Analysis*. Lontoo: Routledge.
- Schwartz-Shea, Peregrine & Dvora Yanow (2012). *Interpretative Research Design: Concepts and processes*. New York: Routledge.
- Shane, David Grahame (2005). *Recombinant urbanism: conceptual modeling in architecture, urban design, and city theory*. Chichester: John Wiley.
- Shotter, John & Björn Gustavsen (1999). The role of “dialogue conferences” in the development of “learning regions:” doing “from within” our lives together what we cannot do apart. The Centre for Advanced Studies in Leadership. Stockholm: Stockholm School of Economics.
- Silver, Hilary & Alan Scott & Yuri Kazepov (2010). Participation in Urban Contention and Deliberation. *IJURR* 34:3, 453–77.
- Simon, Herbert (1947). *Administrative Behaviour*. New York: MacMillan.
- Sintomer, Yves & Jacques de Maillard (2007). The limits to local participation and deliberation in the French ‘politique de la ville’. *European Journal of Political Research* 46:4, 503–529.
- Sjöblom Stefan (2011). Politikens projektifiering – om fenomenets innebörd och uttrycksformer. esitelmä konferenssissa XVI Nordic Political Science Congress, Vaasa 9–12.8.2011.
- Sjöblom, Stefan & Kjell Andersson & Erland Eklund & Sebastian Godenhjelm (toim.) (2006). *Project Proliferation and Governance – The Case of Finland*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Smith, Leo (2007). *Chaos, A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Smith, Ian & Eileen Lepine & Marilyn Taylor (toim.) (2007). *Disadvantaged by Where You Live? Neighbourhood Governance in Contemporary Urban Policy*. Bristol: Policy Press.
- Soininvaara, Osmo (2010). *Sata –komitea. Miksi asioista päättäminen on niin vaikeaa*. Helsinki: Teos.
- Soja, Ed (1991). *Inside Exopolis: Scenes from Orange County*. Teoksessa Michael Sorkin (toim.): *Variations on a Theme Park: The New American City and the End of Public Space*. New York: Hill & Wang.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2007). *Kannustava ja oikeudenmukainen sosiaaliturva kaikille*. Tiedote 196/2007; 14.06.2007. www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1265141?cssType=text, 9.12.2012.

- Sotara, Markku (1996). *Kohti epäselvyyden hallintaa: Pehmeä strategia 2000-luvun alun suunnittelun lähtökohdana*. Acta Futura Fennica No 6. Jyväskylä: Finnpublishers.
- Star, Susan Leigh & Geoffrey Bowker (2000). *Sorting Things Out: Classification and its Consequences*. Massachusetts: MIT Press.
- Stranius, Leo & Laaksonen, Lasse (2011). *Verkkovaihtamista 2010-luvulla. Selvitys verkossa pääosin tai kokonaan tapahtuvan yhdistystoiminnan mahdollistamisesta*. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Stengers, Isabelle (2011). *Cosmopolitics II*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Stewart, Ian (1989). *Does God Play Dice? The Mathematics of Chaos*. Oxford: Blackwell.
- Stiglitz, Joseph & Amartya Sen & Jean-Paul Fitoussi (2009). *Report of the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. <http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/en/index.htm>, 27.12.2012.
- Stiglitz, Joseph (2012). *The Price of Inequality: The Avoidable Causes and the Invisible Costs of Inequality*. New York: Allen Lane.
- Stone, Clarence (1989). *Regime Politics*. Kansas: University Press.
- Stråth, Bo (2007). Democracy without Politics? The Tension between Rhetoric and Institutional Cover in the European Union: an Aspect of the Present Crisis of Legitimacy. Luento 24.10.2007, Jyväskylän Yliopisto.
- Su, Celina (2010). Marginalized stakeholders and performative politics: Dueling discourses in education policymaking. *Critical Policy Studies* 4:4, 362–383.
- Sulkunen, Pekka (2006). Projektiyhteiskunta ja uusi yhteiskuntasopimus. Teoksessa Kati Rantala & Pekka Sulkunen (toim.): *Projektiyhteiskunnan kääntöpuolia*. Helsinki: Gaudeamus, 17–38.
- Sutela, Marja (2001). Kuntalaisen roolin muutos: asukkaasta asiakkaaksi – tarkastelukohteena sosiaalihuollon asiakaslähtöisyys. *Oikeus* 4, 418–436.
- Särkelä, Riitta & Anne Eronen (2007). *Perusturvan pulmat ja uudistamisen vaihtoehdot*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Sørensen, Eva (2005). The democratic problems and potentials of network governance. *European Political Science* 4:3, 348–357.
- Sørensen, Eva & Jacob Torfing (2007). *Theories of Democratic Network Governance*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Tervonen-Goncalves, Leena & Eriikka Oinonen (2012). Vertailun valta. *Yhteiskuntapolitiikka* 77:1, 3–15.
- Tiihonen, Seppo (2004). *From Governing to Governance. A Process of Change*. Tampere: Tampere University Press.
- Torfing, Jacob (2005). Discourse theory: Achievements, Arguments, and Challenges. Teoksessa David Howarth & Jacob Torfing (toim.): *Discourse Theory in European Politics. Identity, policy and governance*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1–32.

- Torgerson, Douglas (1985). Contextual Orientation in Policy Analysis: The Contribution of Harold D. Lasswell. *Policy Sciences* 18:3, 241–261.
- (2003). Democracy through policy discourse. Teoksessa Maarten Hajer & Hendrik Wagenaar (toim.): *Deliberative Policy Analysis. Understanding Governance in the Network Society*. Cambridge: Cambridge University Press, 139–171.
- Tuomala, Matti (2009). *Julkistalous*. Helsinki: Gaudeamus.
- Turnhout, Esther (2010). *Heads in the clouds: Knowledge democracy as a Utopia dream*. Berlin: Springer Berlin Heidelberg.
- Turhnhout, Esther & Severine Van Bommel & Noelle Aarts (2010). How Participation Creates Citizens: Participatory Governance as Performative Practice. *Ecology and Society*. 15:4, 26–41.
- Turnpenny, John & Irene Lorenzoni & Mavis Jones (2009). Noisy and Definitively not Normal: Responding to Wicked Issues in the Environment, Energy and Health. *Environmental Science & Policy* 12, 347–358.
- Tversky, Amos & Daniel Kahneman (1974). Judgement under uncertainty: heuristics and biases. *Science* 185:4157, 1124–1131.
- Urbinati, Nadia & Mark Warren (2008). The Concept of Representation in Contemporary Democratic Theory. *The Annual Review of Political Science* 11:1, 387–412.
- Vadrot, Alice (2012). Biodiversity and society: Why should social sciences have a say? Innovation. *The European Journal of Social Science Research* 24:3, 211–216.
- Valve, Helena (2011). Muuntogeeniset koivut ja riskiarvioinnin politiikka. Teoksessa Marja Alastalo & Maria Åkerman (toim.): *Tieto hallinnassa. Tietokäytännöt suomalaisessa yhteiskunnassa*. Tampere: Vastapaino, 91–112.
- van der Sluijs, Jeroen & Arthur C. Petersen & Peter H. M. Janssen & James S. Risbey & Jerome R. Ravetz (2008). Exploring the quality of evidence for contested policy decisions. *Environmental Research Letters* 3, 024008 doi:10.1088/1748-9326/3/2/024008.
- Vartola, Juha (2009). Byrokratia modernin hallinnan muotona. Teoksessa Ilari Karppi & Lotta-Maria Sinervo (toim.): *Governance. Uuden hallintatavan jäsentyminen*. Tampere: Tampereen yliopisto: Hallintotieteiden keskus, 13–4.
- Vehmas, Jarmo (2002). *Rahat Ruotsiin ja päästöt Tanskaan: Suomen ympäristöperusteisen energiaverotuksen rekonstituutio 1993-96*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Viiri, Heli (2007). Syökö hirvi metsänuudistamisen monimuotoisuuden? *Metsätieteen aikakauskirja* 2/2007, 133–136.
- Vranken, Jan (2005). Changing Forms of Solidarity: Urban Development Programs in Europe. Teoksessa Yuri Kazepov (toim.): *Cities of Europe: Changing Contexts, Local Arrangements, and the Challenge to Urban Cohesion*. Malden: Blackwell Publishing.

- Wagenaar, Hendrik (2011). *Meaning in Action. Interpretation and Dialogue in Policy Analysis*. New York & Lontoo: M.E.Sharpe.
- Wagenaar, Hendrik & Noam Cook (2003). Understanding Policy Practices: Action, Dialectic and Deliberation in Policy Analysis. Teoksessa Maarten Hajer & Hendrik Wagenaar (toim.): *Deliberative Policy Analysis. Understanding Governance in the Network Society*. Cambridge: Cambridge University Press, 139–171.
- Warren, Mark (2009). Governance-Driven Democratization. *Critical Policy Studies* 3:1, 3–13.
- Weber, Max (1972). *Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der Ersten Soziologie*. 5. painos. J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tybingen; Mohr.
- Wessberg, Nina (2007). *Teollisuuden häiriöpäästöjen hallinnan kehittämishaasteet*. Espoo: VTT Publications 650.
- Wildavsky, Aaron (1964). *The Politics of the Budgetary Process*. Boston: Little, Brown.
- Wynne, Brian (1991). Knowledges in Context. *Science, Technology, & Human Values* 16, 111–121.
- (1992). Risk and Social Learning: Reification to Engagement. Teoksessa Sheldon Krinsky & Dominic Golding (toim.): *Social Theories of Risk*. Westport, CT: Praeger, 275–297.
- (1997). Methodology and Institutions. Values as Seen from the Risk Field. Teoksessa John Foster (toim.): *Valuing Nature? Economics, Ethics and Environment*. London: Routledge, 135–152.
- (2001). Creating Public Alienation: Expert Cultures of risk and ethics on GMOs. *Science as Culture* 10:4, 445–481.
- (2003). Seasick on the Third Wave? Subverting the Hegemony of Propositionalism. *Social Studies of Science* 33:3, 401–417.
- Yanow, Dvora (1996). *How Does a Policy Mean? Interpreting Policy and Organizational Action*. Washington DC: Georgetown University Press
- (2000). *Conducting interpretive policy analysis*. California: Sage Publications.
- (2003). Accessing local knowledge. Teoksessa Maarten Hajer & Hendrik Wagenaar (toim.): *Deliberative Policy Analysis. Understanding Governance in the Network Society*. Cambridge: Cambridge University Press, 228–246.
- (2010). Form Follows Function? *Public Administration Review* 70:1, 156–158.
- Yanow, Dvora & Peregrine Schwartz-Shea (2006). *Interpretation and Method. Empirical Research Methods and the Interpretive Turn*. New York: M.E. Sharpe.
- Ylä-Anttila, Tuomas (2010). *Politiikan paluu. Globalisaatioliike ja julkisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Ylönen, Marja (2011). *Saatumisen kontrollin ideologia. Vesien saatumisen ja vesirikosten kontrolli Suomessa vuosina 1960–2000*. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto

- Ympäristöministeriö (2007). *Kunnat voivat vaikuttaa asemakaavoituksen keston.* Tiedote 20.2.2007.
- Zolo, Danilo (2001). Democracy, Communication, and Globalization. Teoksessa Kate Nash & Alan Scott (toim.): *Blackwell Companion to Political Sociology*. Oxford: Blackwell.
- Åkerman, Maria (2006). *Tiedon tuotannon käytännöt ja ympäristöpoliittinen toimijuus. Rajaamisen ja yhdistämisen politiikka.* Acta Universitatis Tamperensis 1139. Tampere: Tampere University Press.
- Åkerman, Maria & Aino Kilpiö & Taru Peltola (2010). Institutional change from the margins of natural resource use: The emergence of small-scale bioenergy production within industrial forestry in Finland. *Forest Policy and Economics* 12:3, 181–188.

Lait ja asiakirjat

- Biodiversiteettisopimus (CBD) 1993. www.cbd.int/convention/, 26.1.2013.
- Direktiivi 2003/87/EY: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 13.10.2003 kasvihuonekaasujen päästöoikeuksien kaupan järjestelmän toteuttamisesta yhteisössä.
- KOM 2001/581. Euroopan yhteisöjen komission ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi kasvihuonekaasujen päästöjen päästöoikeuksien kaupan järjestelmän toteuttamisesta yhteisössä ja neuvoston direktiivin 96/61/EY muuttamisesta.
- 2003/... Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi kasvihuonekaasujen päästöoikeuksien kaupan järjestelmän toteuttamisesta yhteisössä annetun direktiivin 2003/.../EY muuttamisesta Kioton pöytäkirjan hankemekanismin osalta. KOM/2003/0403.
- EU:n luontodirektiivin IV(a) -liite. 92/43/ETY. Suojellut eläinlajit.
- Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmaan (2003–2007). Vanhasen hallitus. Kioton pöytäkirja 2002/358/EY. Yhdistyneiden Kansakuntien ilmastonmuutosta koskeva puitesopimus.
- Maa- ja metsätalousministeriön määräyskokoelma N:o 29/01. Maa- ja metsätalousministeriön määräys hirvieläinten aiheuttamien metsävahinkojen arvioimisesta ja korvausten laskemisesta.
- Maa- ja metsätalousministeriön päätös metsälain soveltamisesta N:o 224/1997. Pääkaupunkiseudun kaupunkiohjelma 2005–2007: Hankerekisteri. Osoitteessa http://www.pkskaupunkiohjelma.fi/hr_02_16.html. Viitattu 1.5.2011. Sivusto ei ole enää käytössä.
- Pääkaupunkiseudun kaupunkiohjelma 2005–2007a. Ohjelmaehdotus. Ollut ladattavissa osoitteessa <http://www.pkskaupunkiohjelma.fi/>. Viitattu 1.5.2011. Sivusto ei ole enää käytössä.
- Pääkaupunkiseudun kaupunkiohjelma 2005–2007b. Kaupunkiohjelman verkkosivut osoitteessa <http://www.pkskaupunkiohjelma.fi/>. Viitattu 1.5.2011. Sivusto ei ole enää käytössä.

Riistavahinkolaki 27.2.2009/105.
Suomen hallituksen esitys päästökauppalaiksi, 49/2004.
Valtioneuvoston asetus riistavahingoista 12.5.2010/367.